

Cumhurbaşkanlığı
Hükümet Sistemi:

Kamu Yönetiminde Değişim

Editör:
Prof. Dr. Yüksel Demirkaya

Marmara Üniversitesi,
Siyasal Bilgiler Fakültesi

İstanbul, 2018

 hiperyayın

İÇİNDEKİLER

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetim’de Yeni Aktörler: Sivil Toplum Örgütleri <i>Prof. Dr. Yüksel Demirkaya</i>	15
Yasama Yürütme İlişkileri Açısından Başkanlık Sistemi İle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Karşılaştırılması <i>Prof.Dr.Veyssel EREN, Dr. Berat AKINCI</i>	37
Kamu Politikası Perspektifinden Cumhurbaşkanlığı ve Parlamenter Sistem Karşılaştırması: Aktörler, Süreçler ve Sonuçlar <i>Prof. Dr. Veyssel EREN, Arş. Gör. Ömer Fuad KAHRAMAN</i>	73
Başkanlık Sistemi Uygulanan Ülkelerde Siyasi Partilerin ve Seçim Sistemlerinin Değerlendirilmesi: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi İçin Çıkarılacak Dersler <i>Doç. Dr. Mustafa LAMBA, Prof. Dr. Hamza ATEŞ</i>	101
Alman Parlamenter/Yönetmel Federalizmi’nin Kamu Yönetimi Sistemi <i>Doç. Dr. Uğur SADIÖĞLU</i>	137
Amerikan Başkanlık Sistemi ve Bürokrasi <i>Prof. Dr. Namık Kemal Öztürk</i>	201
Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Yönelik Politikaların Çoklu Akış Modeli Çerçevesinde Analizi <i>Doç. Dr. Mustafa LAMBA, Volkan CEYLAN</i>	251
Liderlerin ve Liderlik Kurumunun Hükümet Sistemlerine Etkisi: Türkiye’deki Başkanlık Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Erdoğan, Obama, Putin ve De Gaulle’ün Liderlik Tarzlarının Karşılaştırmalı İncelemesi <i>Prof. Dr. Hamza ATEŞ, Arş. Gör. Mücahit BEKTAŞ</i>	281
Türk Tipi Başkanlık Sistemi <i>Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ</i>	331

Devlet Başkanlarının Nitelikleri: Türk-İslam Geleneğinde Siyasetnameler <i>Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ</i>	351
Başkanlık ve Parlamenter Hükümet Sistemlerinde Bütçe Sürecinde Hesap Verebilirlik: Anayasa Değişikliği İle Türkiyede Öngörülen Yeni Yapı <i>Prof. Dr. H. Hakan YILMAZ, Dr. Mustafa BİÇER</i>	369
Başkanlık Sistemlerinde Yerel Yönetimler ve Cumhurbaşkanlığı Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme <i>Doç. Dr. Özer KÖSEOĞLU, Doç. Dr. Mehmet Zahid SOBACI</i>	417
Güçler Ayrılığı İlkesini Hayata Geçiren Koşullar Üzerine <i>Doç. Dr. İhsan KAMALAK, Araş. Gör. Özkan DURNA</i>	447
Başkanlık Sisteminde Siyasal Pazarlama Kampanyaları: ABD Örneği <i>Öğr. Gör. Dr. Ahmet Sarıtaş</i>	473

Liderlerin ve Liderlik Kurumunun Hükümet Sistemlerine Etkisi: Türkiye'deki Başkanlık Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Erdoğan, Obama, Putin ve De Gaulle'ün Liderlik Tarzlarının Karşılaştırmalı İncelemesi

**Prof. Dr. Hamza ATEŞ,*
Arş. Gör. Mücahit BEKTAŞ****

Giriş

Bu çalışmanın amacı, 16 Nisan 2017 tarihinde kısmen sonuçlanmış olsa da Türkiye'de sürmekte olan başkanlık ve yarı-başkanlık sistemi taleplerinden kaynaklanan hükümet sistemi tartışmalarını liderlik ve güçlü siyasal liderlerin hükümet sistemleri tercihi ve fiili uygulamasındaki rolü çerçevesinde incelemektir. Şüphesiz böyle bir incelemenin, güçlü bir siyasal lider olan Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliği ve liderlik özellikleri göz ardı edilerek gerçekleştirilmesi oldukça zordur.

Aynı tartışmanın başta Turgut Özal ve Süleyman Demirel dönemleri olmak üzere daha önceki dönemlerde de yapıldığı ancak hiçbir zaman günümüzdeki kadar sonuç alıcı bir seviyeye taşınmadığı hatırlanırsa, Recep Tayyip Erdoğan faktörünün belirleyiciliği daha iyi anlaşılabilir. Sadece Türkiye'de değil

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

e-mail: ates.hamza@gmail.com

** Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

e-mail: mucahitbektas1@gmail.com

dünyanın birçok ülkesinde güçlü liderlerin kurumsal dönüşümleri beraberinde getirdikleri görülmektedir.

Hükümet sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olan siyasal liderlik, ülkelerin tarihsel özelliklerinden kültürlerine ve şu an buldukları şartlara göre; farklılık gösterebilmektedir. Ancak yaygın olarak kabul edilen görüş yürütme erkinin giderek bir kurum üzerinde yoğunlaştığı yöndedir. Bu çalışma da, bu eğitim çerçevesinde liderlerin şahsiyetleri ve liderlik stilleri arasındaki farklılıklarından yola çıkarak sistem dönüşümlerinin gerçekleştirilmesinde liderlerin bireysel özellikleri ve liderlik perspektiflerinin rolünü tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak, incelenen konunun teorik çerçevesini oluşturan lider/liderlik kavram ve teorileri detaylı bir şekilde incelenmekte ve özellikle dönüştürücü (*Transactional*) ve dönüşümcü (*Transformational*) liderlik ayrımı üzerinde durulmaktadır. İkinci olarak, siyasal liderlik kavramı etrafında, lider ve liderliğin hükümet sistemlerindeki yeri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Son olarak ise, oluşturulan bu araştırma sistemiyle, örnek lider ve liderlik profilleri üzerinden ampirik verilere ulaşılmaktadır.

Çalışmanın amacına uygun olarak liderliğin kurumsal bir çıktı olduğu görüşünü incelemek amacıyla Barack Obama, kişisel özellikler ve karizma olduğu görüşünü incelemek içinse Charles de Gaulle, Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan örnek olarak seçilmiştir. Her bir siyasi liderin hem kurumsal etkileri hem de kişisel etkileri karşılaştırılarak, Türkiye'deki sistem tartışmaları için faydalı olabilecek veri ve analizler elde edilmesi amaçlanmaktadır.

1. Liderlik: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Bilimsel anlamda çalışmalar son birkaç yüzyıl öncesine gitse de liderliğin olgusal olarak dönüşümler geçirerek günümüze tarihsel birikimleriyle beraber geldiğini inkâr etmek mümkün değildir (Ünal 2012: 302). Devletlerin veya siyasal-toplumsal kurumların aynı kalmakla birlikte bu kurumların tepesinde bulunan kişilerin göstermiş oldukları davranış kalıplarıyla farklı sonuçların elde edildiği, ulaşılabilen tarihi bilgiler ışığında açık bir şekilde görülmektedir.

Tüm diğer dışsal faktörleri dışarıda bırakacak olursak, lider veya liderlik kurumu, siyasal ve/veya toplumsal oluşumlar içerisinde ve bu oluşumların potansiyelini en iyi şekilde yönlendirerek belirli bir hedef doğrultusunda insanları motive etme anlamına gelmektedir (Bakan and Büyükbeşe 2010: 74). Diğer bir deyişle lider ve liderlik kurumu *insan kaynağını sosyalleştirerek* motive etmektedir (Çöpoğlu, 2015: 169). Akademik yazında lider ve liderlik üzerine birçok tanım yapılmaktadır. Ancak büyük bir çoğunluğunun ortak noktası, lider olarak görülen kişilerin sahip oldukları karakteristik özelliklerdir. Bu genel kabule göre liderin; değişimi görüp iyi okuyabilen, karmaşık olayları basite indirgeyebilen, ikna edici, bütünleştirici, yönlendirici, motive edici ve güvenilir kişi oldukları düşünülmektedir (Ünal 2012: 60-61). Max Weber'in üç otorite tipinden biri olarak gördüğü "Karizmatik Otorite" kavramı da bireyin karakteristik özellikleri üzerine kuruludur (Uysal-Sezer 1993: 4).

Günümüz Endüstri çağında, örgütsel verimi artırabilmek için lider ve liderlik üzerine çok sayıda çalışma yürütülmüş ve bu doğrultuda çeşitli modeller öne sürülmüştür. Bunların içerisinde Otokratik, Demokratik, Karizmatik ve Dönüşümcü (Transformational) liderlik olmak üzere yeni tanımlamalar

da yer almaktadır (Bakan and Büyükbeşe 2010: 75). Ancak lider/liderlik literatüründen, metinsel bütünlük açısından yalnızca Karizmatik ve Dönüşümcü liderlik tanımlamaları ele alınacaktır.

Karizmatik lider/lik kavramı akademik yazında ilk olarak Max Weber tarafından sistematik ve siyasal bir özne olarak tanımlanmıştır. Transandantal alt bileşenlerden meydana gelen karizma, belirli sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar altında birleştirici ve yönlendirici sosyo-politik bir gerçekliktir (Uysal-Sezer 1993: 5). Karizmatik lider, duyguları ve enerjisiyle insanları motive ederek belli bir hedef doğrultusunda onları yönlendirebilmektedir. Karizmatik lideri takip edenler için önemli olan liderin başarısı değil ona duyulan güven ve inançtır (Demir and Düşün 2015: 252).

Dönüşümcü (Transformational) liderlik, Karizmatik liderlik türüne göre; yeni kavramsalmış bir liderlik türüdür. Dönüşümcü liderliğin ayırt edici temel özelliği toplumsal/kurumsal değişimin farkında olması ve toplumu ve/veya kurumları gerçekleştirilmesi gerektiğini düşündüğü değişimler konusunda motive etmesidir (Eraslan 2006: 4). Özgürlük ve adalet gibi bir takım toplumsal değerlere vurgu yapan Dönüşümcü liderin gerçekleştirmek istediği asıl hedef toplumsal/kurumsal değişim olduğundan yalnızca aslarını değil üstlerini de bu hedef doğrultusunda yönlendirme motivasyonuna sahiptir (Alkın 2006: 42). Dönüşümcü liderin, Weber'in karizmatik otoritesine sahip olması durumunda büyük toplumsal ve kurumsal değişimleri başarabileceğini söylemek mümkündür (Özkaya 2000: 168).

Liderlik tartışmalarında üzerinde durulması gereken önemli bir diğer konu da siyasal liderliğin yönetsel liderlikten ayrılan yönleridir. Liderliğin gelişiminde önemli rol oynayan bir unsur

olan psikolojik motivasyon; kişisel tecrübelerle birlikte bulunan ortamın ekolojik ve kültürel özellikleri ile bireylerin karakterlerinden de etkilenmektedir (Itzhaky and York 2003: 372).

Yapılan araştırmalar, siyasal liderlikte kişisel özelliklerin yanında yüksek kalitede yürütülen diyalogun da önemli bir bileşen olduğunu ortaya koymuştur. Yüksek kalitede yürütülen diyalog, taraflar arasındaki etkileşimi artırarak ulaşılmak istenen hedefe daha çabuk varılmasını sağlamaktadır (Kakabadse, Kakabadse, and Myers 1996: 379-380).

Siyasal liderlik tartışmaları, akademik yazında sistematik olarak son yüzyıllık bir süre içerisinde başlamıştır. Çalışmaların genel anlamda, liderin sahip olduğu özelliklerin ne olduğu, bu özellikleri nasıl kazandığı ve hangi sonuçları doğurduğu şeklinde yürütüldüğünü görmekteyiz (Hart and Rhodes 2014: 2-6). Ancak en büyük tartışmaların liderliğin sonradan kazanılabilecek bir şey mi yoksa geliştirilebilecek bir şey mi olduğu konusunda yapıldığını söyleyebiliriz (Hartley 2014: 678). Çalışma, bir takım liderlik özelliklerinin bireyde doğuştan var olduğunu ancak liderin kendiliğinden ortaya çıkmadığını, sosyal ve/veya ekolojik şartlar altında veya mevcut olan cevherin eğitimle gün yüzüne çıkabileceği görüşünü benimsemektedir.

Teorik alt yapısını Weber'den alan karizmatik liderlik türünü "yüksek kalitede gerçekleşen diyalog" bakış açısından değerlendirmek daha açıklayıcı olacaktır. Neo-Weberyen anlayış, Weber'in karizma anlayışını sekülerleştirerek karizmatik liderin olağanüstü ortamlarda doğup, kişileri etkileyerek yönlendirmesi şeklindeki mistik kalıplarından çıkararak, toplumun herhangi bir anında var olabilen liderle takipçiler arasında meydana gelen sosyal ilişkiyle açıklamaktadır (Jermier 1993: 221).

Karizmatik liderin toplumsal/kurumsal değişimlere yön verebilecek eylemleri gerçekleştirebilmek için bireylerin, liderin rehberliğini kabul etmeleri gerekmektedir. Bu katılımın gerçekleşebilmesi içinse liderle “takipçileri” arasında bir ilişkinin dolayısıyla da bir iletişimin/etkileşimin olması şarttır (DiTomaso 1993: 266).

Kısaca, karizmatik özelliklere sahip lider ile onun takipçileri arasındaki etkileşimin öneminden ve liderin kitleleri peşinden sürükleyebilmesinin tümüyle ilahî bir lütuf olmadığından, aksine liderin sergilediği performansın da etkili olduğundan sözü edilebilir. Tarihi tecrübelerin de göstermiş olduğu gibi karizma sahibi tüm bireyler, toplumsal şartların da elvermesine rağmen toplumsal/kurumsal bir farklılık oluşturamamışlardır.

Toplum veya kurumları dönüştürebilen liderlerin, klasik Weberyen anlayışın dışında, kısmen yeni sayılabilecek Dönüşümcü liderlik vasfına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dönüşümcü liderlik özelliklerine sahip bireylerin takipçileriyle yakın ilişkiler kurarak, değişim konusunda onları bilgilendirdiği ve bu yönde motive ettiği literatürde kabul edilen bir görüştür (Wright and Pandey 2010: 2). Dönüşümcü liderliğin, transandantal anlamının dışında (kısmen de barındıran) karizmayı da içeren yönü, siyasal liderliğin mihenk taşını oluşturmaktadır. Bununla beraber hem karizmatik hem de dönüşümcü liderlik teorilerinin demokratik değerlerle uyuşmadığı yönünde ciddi eleştirilerin de mevcut olduğunu unutmamak gerekir (Köröşényi 2005: 359).

Dönüşümcü (Transformational) liderlik, çoğu zaman Dönüştürücü (Transactional) liderlikle karıştırılmaktadır. Dönüştürücü liderlik, eylemsel değişimleri gerçekleştiren veya bu yönde irade gösteren liderlik türüyken, Dönüşümcü liderlik,

takipçilerine vizyon yüklemek ve onları bu yönde motive suretiyle toplumsal/kurumsal değişimi gerçekleştirebilen liderlik türüdür (Avolio 2004: 1558).

Siyasal anlamda karşılaştırmak gerekirse; Dönüştürücü liderlik türü, ihtiyaç duyulması durumunda politika değişiminden farklı görüşlerdeki siyasetçilerle olan politik ilişkilerin yürütülmesine kadar çeşitli alanlarda bir uyumu ve yumuşak geçişleri gerçekleştirirken, Dönüşümcü liderlik ise, siyasal sistemdeki değişimden yeni hükümet şekillerine geçişe kadar keskin ve kalıcı dönüşümler gerçekleştirebilmektedir (Peters and Helms 2012: 27). Olası bir değişim ihtiyacında siyasal ortamın ılımlı olması halinde Dönüştürücü liderliğin, siyasal ortamın katı ve müzakereye kapalı olması durumunda ise, Dönüşümcü liderliğin daha iyi sonuçlar verebileceği söylenmektedir (Peters and Helms 2012: 27).

Siyasal kurumlar ve sistemler üzerinde bu denli kökten değişimler beraberinden diktatörlük eleştirisini getirebilir. Ancak gerçekleştirilen “sıçramaların” kaynağı diktatörün dayatması değil; Dönüşümcü liderin değişim vizyonunu toplumun geniş bir bölümüne benimsetebilmesi ve toplumu bu yönünde adım atması için motive edebilmesidir (Bell 2014: 91). Ayrıca Dönüşümcü liderliğin özellikle gelişmekte olan ülkelerde bir fırsat pencere sunduğu, Afrika ve Latin Amerika ülkelerindeki tecrübelerden açıkça görülebilmektedir (Peters and Helms 2012: 27).

2. Hükümet Sistemlerinde Liderlik

2.1. Başkanlık Sisteminde Liderlik

Liderlik tartışmalarında ana kutuplardan biri olan kurumsal yaklaşım, bireysel veya kolektif aktörlerin davranışlarından çok siyasal/toplumsal kurumların önemine vurgu yapmaktadır. Bu görüşe göre; kurumlar davranış kalıplarına yön vererek bireyin liderlik vasfına erişmesini mümkün kılmaktadır (Helms 2014: 195). Kurumsal yaklaşımın teorik altyapısını Rasyonel Tercih Teorisi oluşturmaktadır. James Buchanan tarafından iktisadi bir teori olarak ortaya çıkan Rasyonel Tercih, siyaset bilimine uyarlanarak kurumsal yaklaşımın dayanak noktasını oluşturmuştur. Rasyonel Tercih Teorisine göre; temsili demokrasinin bir gereği olan “seçimler”, öncesi ve sonrası ile siyasal girişimcilik gerçeğini ortaya çıkarmaktadır (Brennan and Brooks 2014: 16-162).

Amerikan sistemi özelinde değerlendirilecek olursa, Başkanın, politika çıktılarını maksimize edebilmek için Kongre ile pazarlık etmesine kadar olan tüm politika yapım süreci zorunlu olarak liderliği gerektirmektedir (Elgie 2015: 56). Politika yapım sürecinin dışında anayasal kurum olan seçim sistemi de Rasyonel Tercih Teorisine göre; liderliğin ortaya çıkmasında etkili bir faktördür. Aday gösterilebilmekten seçilebilmeye kadar olan tüm seçim süreci boyunca hem bireyler hem de partiler çıkarlarını maksimize edebilmek için gerekli davranış kalıpları ve söylemler içerisinde hareket etmektedirler. Partiler hem oyları maksimize edebilecek hem de Kongre, Beyaz Saray ve Seçmen arasındaki müzakereleri sorunsuz bir şekilde yürütebilecek bir aday arayışı içerisindeyken, adaylar da seçilebilmek

için kendilerinden beklenen bu niteliklere sahip olduklarını ispat etme gayreti içerisinde (Brennan and Brooks 2014: 172).

Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere seçimlere giren ve belli bir seçmen kitlesinin oyunu olan kişilerin liderlik vasfına sahip olduğu kabul edilir. Yani üst düzey siyasi yöneticilerin kurumsal bir zorunluluktan öte bireysel özelliklerinden dolayı lider karakterde kişiler olduğu mantıksal ve ilkesel olarak, bir sonuçtur. Sistem yahut kurumlar, düzgün bir şekilde işleyebilmek için lider nitelikteki kişilere ihtiyaç duyabilir. Özellikle Amerikan Başkanı'ndan hükümet yönetiminde ve bürokraside kişisel özelliklerini belirgin olarak göstermesi beklenir (Peters and Helms 2012: 28).

Başkanlık sisteminin bireyden çok kuruma bağlı olduğu yaygın bir kanıdır. Ancak hem dış politikada İkinci Dünya Savaşı'ndan Afganistan ve Irak Savaşlarına hem de iç politikada Büyük Buhrana kadar birçok hükümet politikasının gerçekleşmesinde Başkanların kişisel liderlikleri inkâr edilemez bir gerçektir (Greenstein 2002: 3). Bu ve benzeri siyasi başarıların sebebini olağanüstü toplumsal koşullar sonucu ortaya çıkan ve tanrı vergisi bir güce (karizmaya) sahip kişinin topluma yön vererek gerçekleştirdiğini söylemek ne kadar doğru değilse kurumsal yapının gerçekleştirdiğini söylemek de bir o kadar doğru değildir. Başkanların gerek seçimlerdeki başarıları gerekse de hükümet politikalarındaki başarıları önlerine çıkan fırsatları iyi değerlendirebilmelerine ve gerekli reformları gerçekleştirebilmelerine bağlanabilir (Brown 2013: 62).

Kurum ve kişi arasında gidip-gelen bu anlaşmazlık, Başkanlık sistemindeki önemli bir nosyondan kaynaklanmaktadır. Bu nosyon Başkan olacak kişinin, sistemin bir gereği olarak (güçler ayrılığı) liderlik vasfına sahip olması gerektirir (Glad

2002: 13). Daha açıklayıcı bir şekilde ifade etmek gerekirse Amerikan politik sisteminin tüm kurumlarıyla sorunsuz ve iyi işleyebilmesi lider özelliklerine sahip kişinin başkan olabilmesine bağlıdır. Başarılı bir Amerikan başkanın özellikleri olarak sadece veto gibi anayasal yetkileri kullanmak değil (McKay 2014: 441); beceri, liderlik şekli, Kongre ve seçmenle olan koordinasyon gibi ölçütlerin sayılması da bu görüşü destekler niteliktedir (Winter 2002: 25).

2.2. Parlamenter Sistemde Liderlik

Parlamenter sistemde yürütmenin başı bir takım kültürel ve siyasi nedenlerden dolayı ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de ağırlıklı olarak sistemin kurulduğu ve geliştiği ülke olan İngiltere ve hükümetin başı olan Başbakan özelinden değerlendirme yapılacaktır. Parlamenter sistemde Başbakanın öneminin giderek artması da bu tercihin yapılmasında etkili olmuştur (Hague and Harrop 2004: 279).

Parlamenter sistem denilince akla Başbakanın gelmesinin çeşitli sebepleri mevcuttur. Bu sebeplerin oluşmasında gelişen teknolojinin ve bunun sonucunda artan iletişim imkânlarının etkisi büyüktür. Yürütmenin başı olmanın yanında parti lideri de olan Başbakan hem seçim kampanyalarını yürütmenin hem de hükümeti içerde ve dışarda temsil etmenin verdiği görünürlüğün sayesinde belirli bir popülerliğe sahiptir (Weller 2014: 489).

Medyanın toplumsal ve siyasal alanda etkisinin artması, Başbakanı yürütülen politikalarla ilgili halka açıklama yapmak, onları ikna etmek ve desteklerini sağlamak zorunda bırakmıştır. Bu sayede daha görünür hale gelen Başbakan da hükümetin ve yürütülen politikaların temsilcisi ve ülkenin lideri konumuna

gelmiştir (Weller 2014: 490). Seçim ve parti sisteminin de Başbakanı liderlik vasfını kazandırdığı akademik yazında yaygın bir görüştür (Blondel and Thiébault 2010: 140). İkili parti sisteminin yanında çoğulcu veya doğrudan seçim sistemi Başbakanın elini güçlendiren diğer önemli unsurlar arasında sayılabilir (Elgie 2012: 273-274).

Amerikan sisteminde yasa yapma ve karar alma süreçleri desantralize olmasına karşın, İngiliz sistemi merkezileşmiş bir niteliktedir (Cheibub 2007: 125). Yukarıda sayılan sebeplerin de bir sonucu olarak hem parti lideri olmanın verdiği güçle parlamento etkisi altına alabilmesi hem de toplum üzerindeki karizmasından dolayı *Baş-bakan* olmanın verdiği güçle kabineyi kontrol altına alabilmesi, Başbakanın ve özellikle de İngiliz Başbakanının giderek güçlendiği ve Amerikan Başbakanından daha etkin hale geldiği görüşü ortaya çıkmıştır (Blick and Jones 2014: 506).

Parlamentoda tek partinin çoğunluğu oluşturması ve çoğunluk partisinin liderinin de parti üzerindeki hâkimiyetinin güçlü olması (presidentialization argument) (Webb, Poguntke, and Kolodny 2012: 80-81) *Başkansal* Parlamenter sistem eleştirilerini doğurmaktadır (Hague and Harrop 2004: 279). İngiltere özelindeki bu eleştiriler, güçlenen Başbakanın seçilmiş bir monark olduğu, parlamentarizmin ise, *Seçimli Monarşiye* (*elected monarch*) dönüştüğü şeklinde gelişmiştir (Erdoğan 1989: 229). Ancak bu yöndeki eleştirilerin yanında Başbakanın elini güçlendiren seçim ve medya aynı zamanda onu kontrol altına alan bir mekanizmaya dönüştüğü de ifade edilmektedir. Yönetişim anlayışının gelişmesiyle beraber sivil toplumun hükümet ve doğal olarak da Başbakan üzerindeki etkisi artmaktadır. Özetle *by-pass* yapılan denetim ve kontrol, parlamento ve

bakanlardan, yönetim anlayışının gelişmesiyle sivil topluma geçmiştir (Peele 2012: 66).

2.3. Yarı-Başkanlık Sisteminde Liderlik

Öncül iki sistemin karması şeklinde ortaya çıkan ve doğrudan seçilen devlet başkanıyla yasama üyelerinden seçilen ve ona karşı sorumlu olan bir hükümet şeklinde tanımlanan Yar-Başkanlık sistemi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu durum sistemi temsil eden lider profilini çizmedeki zorluğun temelini oluşturmaktadır.

Liderin kim olduğunun anlaşılabilmesi için yaygın olarak “Kim yetkili?” sorusu sorulmaktadır. Cevaba ulaşabilmek de devlet başkanıyla yasama organı arasındaki ilişkinin doğru tespit edilmesine bağlıdır. Bu soruya verilen cevap kimi ülkelerde devlet başkanı kimi ülkelerde başbakan kimi ülkelerde de o ülkenin en önemli siyasi figürü olabilmektedir (Elgie 2014: 476).

Yanıt aynı zamanda Yarı-Başkanlık sisteminin türünü de ortaya koymaktadır. Başbakanın hem devlet başkanına hem de parlamentoya karşı sorumlu olduğu Yarı-Başkanlık türü *Başbakanlık-Parlamentarizmi* (president-parliamentarism), Başbakanın yalnızca parlamentoya karşı sorumlu olduğu Yarı-Başkanlık türü ise, *Başbakanlık-Parlamentarizmi* (premier-presidentialism) olarak kavramsallaştırılmaktadır (Elgie 2011b: 86).

Yarı-Başkanlık sisteminin ilk uygulandığı yer olan Fransa, doğal olarak bu liderlik türünün de ilk örneğini oluşturmaktadır. İki-başlı yürütme özelliği taşıyan Fransız tipi Yarı-Başkanlık modelinde yüksek politikalar (dış ilişkiler, savunma, temsil vb.) devlet başkanının yetkisindeyken alt düzeydeki politikalar (yerel yönetimler, kamu yönetimi vb.) başbakanın yetkisindedir

(Elgie 1999a: 70-71). Bunun yanında devlet başkanıyla başbakan arasında bir uyuşmazlık çıkması durumunda kimin yetkili olduğu anayasal zeminde kesin olarak belirtilmemiştir. Ancak *de jure* olmasa da sistemin kurucusu sayılan Charles de Gaulle'ün o dönem ki uygulamaları devlet başkanının lehine *de facto* bir durum ortaya çıkarmıştır (Gaffney 2003: 691-692).

Fransa'da devlet başkanının birincil lider kabul edilmesi Yarı-Başkanlık sisteminin bir türü olan Başkanlık-Parlamentarizminin sonucudur. Aynı sistemle yönetilen diğer ülkelerin tamamı için bunu söyleyemeyiz. Başbakanlık-Parlamentarizmle yönetilen ülkelerde başbakanın hem yetkileriyle hem de siyasal/toplumsal imajıyla birincil lider konumunda olduğunu ifade edebiliriz. Bu durumun en tipik örneğini ise, İrlanda oluşturmaktadır. Yarı-Başkanlık sistemiyle yönetilmekte olmasına karşın, devlet başkanının güçlü ve etkin yürütme gücü yerine sembolik görevleri vardır (Gallagher 1999: 122-123).

3. Liderlerin Hükümet Sistemleri Üzerindeki Etkileri

Bu bölümde, siyasal lider ve liderliğin hükümet sistemleri üzerindeki etkisi analiz ve tespit edilmeye çalışılmaktadır. Liderliğin kurumsal bir çıktı olduğu görüşünü incelemek amacıyla Barack Obama, kişisel özellikler ve karizma olduğu görüşünü incelemek içinse Charles de Gaulle, Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan örnek olarak seçilmiştir. Her bir siyasi liderin hem kurumsal etkileri hem de kişisel etkileri karşılaştırılarak, Türkiye'deki sistem tartışmaları için faydalı olabilecek veri ve analizler elde edilmesi amaçlanmıştır.

3.1. Lider mi? Liderlik mi? : Barack Obama

Siyasal liderlik tartışmalarında iki ana eğilimin varlığından daha önce bahsedilmişti. Yalın bir şekilde ifade etmek gerekirse bunlar; liderliğin kişisel özelliklerin bir sonucu olduğunu savunan görüş ile kurumların bir sonucu olduğunu savunan görüştür. Amerikan başkanı Barack Obama özelinde de bu iki görüş değerlendirilmiş ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Barack Obama, uzun bir süreden sonra Demokrat Parti'nin en yüksek oy marjı ile seçilmiş ABD Başkanı sıfatıyla ve büyük beklentiler içerisinde göreve gelmiştir. Büyük bir çoğunluğun sempatisini kazanarak göreve gelen Obama'nın ilk birkaç yılı başkanlık açısından oldukça verimli geçmiştir (Jacobs and King 2010: 793). Ancak daha sonraki politikaları ve davranış kalıpları ciddi ve sert eleştirilere muhatap olmasına neden olmuştur. Yapılan eleştirilerin ortak noktası, bir Amerikan başkanından beklenen Kongre, Beyaz Saray ve toplum arasındaki uyumu sağlayabilecek liderlik niteliğinden eksik olması, şeklinde özetlenebilir (Jacobs and King 2010: 794).

Obama'nın ABD Başkanlığı, Amerikan vatandaşlarında büyük beklentilere neden olmuştur (Acherman, 2008). Büyük bir sempatisi kazanmasında kişisel özellikleri büyük rol oynamıştır. Özellikle 2004 yılında gerçekleştirdiği Açılış konuşması, başkanlığa giden yolun mihenk noktasını oluşturmuştur. Konuşma hem içerik hem de görsel yönüyle seçmenleri etkilemiş ve motive etmiştir (Leanne 2010: 4). Bir liderden beklenen şekilsel özellikler, gerçekleştirdiği bu konuşmayla başlamış ve adaylık sürecinde iyiden iyi gelişmiştir. Nihayetinde ise, büyük bir seçim başarısıyla Obama'yı iktidara taşımıştır.

Elde edilen seçim başarısını yalnızca karakterine bağlamak doğru değildir. Barack Obama'nın fiziksel özellikleri de bu başarının elde edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tarihsel tecrübelerin de gösterdiği gibi Amerikan tarihi zenci karşıtı ve ırkçı eylemlere şahitlik etmiştir. Obama'nın siyahi bir Amerikan vatandaşı oluşu seçmenleri ırkçılığa karşı ona oy vermeye itmiştir. Ayrımcılığa karşı bir umut ışığı olarak görülen Obama da, dezavantaj gibi görünen bu fiziksel özelliğini avantaja dönüştürmüştür (Knowles, Lowery, and Schaumberg 2009: 968).

Siyahi bir Amerikan vatandaşı olmasının yanında pek çok farklı özelliği de bünyesinde barındırmaktadır. Annesi, biyolojik babası, aldığı eğitim ve inançları göçmenler ülkesi Amerikan'ın bir özeti şeklindedir (Wayne 2010: 3). Amerikan çok kültürlülüğünü yansıtan bu arka planın yanında hukuk eğitiminin de etkisi ile titiz, rasyonel ve pragmatik düşünce yapısı Amerikan felsefesini yansıtmaktadır. Amerikan gerçekliğinin bir yansıması olarak seçmenlerin önüne çıkan Obama'nın belki de en önemli özelliği sakin ve kendinden emin bir ses tonu ile kelimeleri ustaca kullanabilmesidir (Wayne 2010: 9-11). Hitabet yeteneğini ve geçmişini seçmenleri etkileme konusunda ustaca kullanan Obama, Amerikan toplumunun gözünde bir "umut" olarak görülmüştür.

Ancak başkanlık koltuğuna oturduğunda bir Amerikan Başkanı'nın liderlik gerekliliklerini sağlayıp sağlamadığı konusu net değildir. Seçmenleri etkilemek ve onları ikna etmek Amerikan siyasetinin yalnızca ilk kısmını oluşturmaktadır. Başkan olduktan sonra *checks and balances* sistemini ve Kongre-Beyaz Saray-Halk üçlü müzakere mekanizmasını ne kadar iyi kontrol edebildiği ve yönlendirebildiği, onun başarılı bir lider olup olmadığını gösterecektir.

Obama, karar alma mekanizmasını ekip çalışması zemini oturtmuştur. Beyaz Saray çalışanlarıyla istişare içinde kararları değerlendirmekte ve dile getirilen görüşleri büyük bir titizlikle analiz etmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde duygularıyla değil mantığıyla hareket etmeye özen göstermiştir (Pfiffner 2011: 249). Afganistan'a ilave asker gönderilmesi kararı bu duruma en çarpıcı örnek olacaktır. Obama bu kararı alırken birçok güvenlik ve dış politika danışmanı ile aylar süren toplantılar gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda bu kararı verebilmiştir (Wayne 2010: 10).

Ancak başarılı bir lider olabilmek için bir politika üretmek, üretilen politikayı tüm platformlarda savunabilmek ve neticesinde hayata geçirebilmek gerekmektedir. Bunun içinse Kongre-Beyaz Saray-Halk üçlüsü arasındaki dengenin sağlanması oldukça önemlidir. Başarılı bir liderlik için "politika-iletişim-uygulama" üçlemesi şeklinde formüle edilen bu süreç, Obama'ya yöneltilen başarısızlık eleştirilerinin de temelini oluşturmaktadır (Kamarck 2016: 3). Bu doğrultuda Obama'nın politikalarından içeride Etik/Lobicilik, Sağlık ve Silah Reformu, dışarıda ise, Arap Baharı başta olmak üzere Ortadoğu politikası örnek olarak incelenmiştir.

Amerikan siyasetinin en önemli aktör(ü)lerinden biri lobilerdir. Anayasal düzende müzakerelerin ve bazı durumlarda ise, pazarlıkların *Kongre-Beyaz Saray-Halk* üçlüsü arasında yürütüldüğü ve lobilerin halk kanadında sisteme dâhil olduğu var sayılsa da lobiler sistemin merkezinde yer almakta ve bu üçlemeyle ayrı ayrı temas kurmaktadır. Amerikan ekonomisinin hükümet ve turizmden sonra en büyük kalemini oluşturan lobiler, politikaların oluşturulması veya engellenmesi yönünde hem toplumu hem senatörleri hem de Beyaz Sarayı çıkarları

doğrultusunda yönlendirebilmek adına pek çok girişimde bulunmaktadır (Thurber 2011: 363).

Özellikle son yirmi yılda yaşanan küresel terör eylemleri ve ortaya çıkan savaşlar neticesinde hükümetin yetki alanı genişlemiş ve savaş harcamaları milyar dolarları aşan miktarlara ulaşmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, başta silah endüstrisi olmak üzere birçok çıkar grubu Washington'da lobi faaliyetlerine yoğunlaşmıştır (Painter 2010: 203). Savaş ortamının ve ulusal güvenlik kaygılarının oluşturduğu bu ortam, etik dışı yönetim uygulamalarını da beraberinde getirmiştir. Obama, ilk seçim yarışında bu durumu ortadan kaldıracak politikaları benimseyeceğini seçmenlere vadetmiştir (Coglianese 2009: 529).

Seçildikten çok kısa bir süre sonra bu sözü tutarak, şeffaf yönetimin gerekleri doğrultusunda hareket etmiş, Beyaz Saray bürokratlarını, yolsuzluğun ciddi boyutlara ulaştığı ve senatörlüğünü yaptığı Illinois'den değil Chicago'dan seçmiştir (Painter 2010: 196). Obama etik ve şeffaf yönetimin sağlanması yönünde atılan bu adımın ardından bilhassa bürokratları (Thurber 2011: 362) ve dolaylı olarak da lobciliği ilgilendiren pek çok önemli konuda düzenlemeler yapmıştır (Coglianese 2009: 534).

Yapılan düzenlemelerin sonucunda lobciliğe harcanan para ve lobi faaliyetleri yürüten kişi sayısında göze çarpan bir düşüş gerçekleşmiştir (Thurber 2011: 363). Ancak Obama'nın gerçekleştirdiği bu düzenlemelerin lobcilik alanındaki büyük para akışlarını, siyasal ve ekonomik rantları tam anlamıyla önlediğini söylemek doğru değildir. Kısacası yapılan reformların önemli ancak yeterli olmadığını söyleyebiliriz (Painter 2010: 206).

Barack Obama'nın başkanlığı döneminde gerçekleştirdiği ve belki de en önemli reformu "Obamacare" olarak bilinen Sağlık Reformudur. Seçim vaatleri arasında yer alan bu düzenlemenin, en önemli ve eleştirilere konu olan özelliği tüm Amerikan vatandaşlarını zorunlu sigorta kapsamına alması ve herhangi bir geliri olmayanların sağlık hizmetlerinin devlet sübvansiyonlarıyla sağlanmasıdır (Barnett et al. 2013: 3). Obama, Sağlık Reformunu Kongre'den geçirmeyi başarmış ve onaylayarak yürürlüğe koymuştur. Bu anlamıyla liderlik başarısı olarak değerlendirilebilir.

Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere yasanın hem kurumlara/bireylere bir zorunluluk getirmesi hem de ihtiyaç sahiplerine devlet desteğini ön görmesi liberallerin ve Cumhuriyetçilerin tepkisine yol açmıştır. Tepkilerin başında bireysel özgürlüklerin kısıtlanması, devlet harcamalarındaki kesintiler ve vergi artışları gelmektedir. Özellikle sübvansiyonların ciddi bütçe açıkları ortaya çıkaracağı ifade edilmiştir (Calmes, 2009). Hatta Sağlık Reformunu içeren yasanın iptali için Amerikan Yüksek Mahkemesine birden çok dava dahi açılmıştır (Amerikan Gündemi, 2015; Radikal, 2012).

Ancak açılan davalar dini inançların gereklilikleri göz önünde bulundurulmak şartıyla reformun lehine sonuçlanmış ve Obamacare olarak bilinen reform yürürlüğe girmiştir (BBC, 2014). Reformun uygulamaya girmesi ve Yüksek Mahkeme tarafından lehine kararlar verilmesi tek başına politikayı başarılı kılmamaktadır. Zira reformun hala hem Amerikan toplumunda hem de siyasetinde tartışılıyor olması uygulamanın sürekliliği konusunda akıllarda soru işaretleri oluşturmaktadır. Reformun iptali yönündeki Temsilciler Meclisi'nin yasa teklifleri

ve girişimleri bu noktada önemli bir örnek oluşturmaktadır (NTV, 2016).

Seçmenlerin Obama'ya olan desteklerinin yasanın gündeme geldiği yıl olan 2009'dan günümüze kadar ciddi oranda düştüğü görülmekte ve göçmen yasasıyla birlikte 2016 başkanlık seçimlerini etkileyeceği ifade edilmektedir (Sanchez, Medeiros, and Sanchez-youngman 2011: 3). Nitekim Obama'nın partisinden ve onun desteklediği aday olan Hillary Clinton, Başkanlık seçimini Donald Trump'a kaybetmiştir (BBC, 2016). Trump'ın en güçlü seçim vaadi olan Obamacare uygulamasını kaldırmak yolundaki söz ve eylemleri, politikanın belirleyiciliğini ayrıca göstermektedir (BBC, 2017; Sputnik, 2017). Özetle Obamacare olarak bilinen Sağlık Reformunun kabul edilmesi kurumsal alanda başarıyla sonuçlanmış gibi görünse de Obama'nın ısrarı (Sözcü, 2016) ve Yüksek Mahkeme'nin lehte verilen kararları (BBC, 2014) sonucu devam etmesi reformun toplumsal ve/veya siyasi meşruiyetini tartışmaya açık kılmaktadır.

Barack Obama'nın bir diğer önemli girişimi ise, Silah Reformu (Gun Control)'dur. Sandy Hook Ortaokulu'ndaki talih-siz olay sonrası gündeme gelen reform, özü itibariyle ülkedeki silahları ve satışlarını düzenlemeyi amaçlamaktadır (Baker & Shear, 2013). Obama, alınacak yasal önlemlerle bu tür trajedilerin önüne geçilebileceğini düşünmüştür (Esposito and Finley 2014: 75). Ancak silah ve kurşun satışlarıyla ilgili hazırlanan yasal düzenleme Kongre'den geçememiş, reddedilmiştir. Düzenlemenin Kongre'den geçememiş olması Obama başta olmak üzere birçok kişi tarafından bir utanç olarak görülmüştür (Weisman, 2013).

Teorik zeminde reforma yöneltilen eleştiriler özgürlük-düzen arasındaki dengenin bozulduğu ve devletin büyüyerek

bireysel özgürlükler alanına girdiği (Esposito and Finley 2014: 74; Spitzer 2015: 9), yasal zeminde ise, Amerikan Anayasasının 2. maddesindeki silahlanma özgürlüğüne aykırı bir uygulama olduğu yönündedir (Spitzer 2015: 66). Pratik ise, durumun çok farklı olduğu söylenebilir. Silah Reformu'ndan doğrudan ve en fazla zarara uğrayacak çıkar grubu olan Ulusal Tüfek Derneği, yasa teklifinin Kongre'den geçmemesi için hem Kongre üzerinden lobi faaliyetleri yürütmüş hem de yasanın aleyhinde reklam kampanyası başlatmıştır (Weisman, 2013). Dernek, yasaya karşı koyuşlarını Kurucu Babalara ve Kurucu Anayasa'nın 2. maddesine dayandırmıştır. Bu doğrultuda her Amerikan vatandaşının kendini ve sevdiklerini tehlikelere karşı korumak amacıyla silahlanmasının Anayasal bir gereklilik olduğu vurgusu yapmıştır (Spitzer 2015: 11).

Silah Reformu, çok güçlü bir lobiye sahip olan Ulusal Tüfek Derneği'nin çıkarlarına ters düştüğü için toplum tarafından büyük destek görmesine ve Obama'nın her fırsatta ısrarla gündeme getirmesine rağmen Kongre'den geçemeyerek, uygulama alanı bulamamıştır. Obama'nın üzerinde özellikle durduğu iki önemli reform olan Sağlık ve Silah reformu (Sağlık Reformu yasalassa da) Kongre-Beyaz Saray-Toplum üçlüsüyle ve lobilerle koordinasyonun sağlanamaması ve istenilen doğrultuda motive edilememesi yüzünden, kısacası tüm aktörlerin katıldığı Amerikan politika üretim sürecinde, yönetim eksikliğinden dolayı başarılı bir sonuca ulaşamamıştır.

Obama'nın liderliği aynı zamanda ABD'nin de liderliği anlamına gelmektedir. Geçmiş yıllarda yaşanan küresel sorunlara karşı "dünya lideri" olmanın verdiği sorumlulukla hareket edip diğer ülkelere yön veren ve çözüm üretmek için somut adımlar atan Başkanlar ile kıyaslandığında (Morey et al. 2012: 1187),

Obama'nın liderliği sorgulanabilir niteliktedir. Karizmatik ve kendinden emin tavırlarla; jest, mimik ve ses tonunu kullanarak büyük bir seçmen kitlesinin oyunu alabilmenin, büyük bir liderlik başarısı (Leanne 2010: 251-254) olarak gösterilmesi doğru bir tespit olmayacaktır. Amerikan Başkanı olarak Obama'nın yalnızca Amerika'da değil, küresel boyutta da etkin bir liderlik göstermesi beklenmektedir.

Obama'nın Başkanlık döneminde karşı karşıya kaldığı belki de en önemli dış politika unsuru Arap Baharı Ayaklanmaları'dır. Küresel barışın sağlanması ve 11 Eylül benzeri terörist saldırıların önlenmesi gibi kendine küresel boyutta misyon biçen Amerika'nın ve doğal olarak da Obama'nın bu sorunun çözümünde etkin bir liderliği beklenmekteydi (Morey et al. 2012: 1190). Başkanlık yarışında Bush'un Ortadoğu'daki uygulamalarının Müslüman karşıtlığına yol açtığı yönündeki eleştirileri ve kucaklayıcı söylemleri Obama'ya karşı sempati uyandırmış ve insanları iyimser bir beklenti içine sokmuştur (Hayden 2011: 787). Ancak Obama'nın liderliğiyle ilgili kendisinden beklenileni gerçekleştirmediği ifade edilmektedir (Morey et al. 2012: 1199).

Liderliğin kurumsal bir çıktı mı yoksa bireysel bir meleke mi olduğu üzerine yapılan tartışmaları Barack Obama özelinde incelediğimizde; kurumların etkisini inkâr etmek mümkün olmamakla birlikte, liderin sahip olduğu kişisel özelliklerin asıl belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Vücut dilini ve ses tonunu etkileyici bir şekilde kullanıyor olmasına rağmen Obama'ya yapılan eleştirilerin arasında, kurumlara ve/veya topluma yön verebilecek nitelikte liderlik özelliklerine sahip olmadığı yer almaktadır.

3.2. Parlamenter Sistemden Yarı-Başkanlık Sistemine: Charles de Gaulle

Charles de Gaulle, Fransız ulusunun kültürel değerlerini ve ulusal geleneğini tek bir bedende toplayan kişi olarak görülmektedir. Onun başarısı ve kişisel özellikleri yalnızca, ulusal kargaşanın ve dışsal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. *de Gaulle*, zihninde oluşturduğu ihtişamlı Fransa idealiyle motive olmuş ve başarıya ulaşmıştır (Hoffmann and Hoffmann 1968: 829). Bu idealin oluşmasında ise, okumuş olduğu Büyük İskender, Sezar, Hannibal gibi tarihe yön veren kişiler önemli bir rol oynamıştır (Lüthy 1965: 563).

Charles de Gaulle, siyasal istikrarın sağlanması için gerekli olan dönüştürücü adımları atmış ve Beşinci Cumhuriyet'in kurulmasını sağlamıştır (Andrews and Michael 2006: 446). Hem komutan olması nedeniyle elde ettiği askeri başarıları hem de ihtişamlı Fransa ideali onu bu dönüşümleri gerçekleştirmesi yönünde ayrıca motive etmiştir. Bunların yanında toplumsal/siyasal şartların elverişli olması ve hem fiziksel hem de karakteristik özellikleri *de Gaulle*'ün, toplumu "Büyük Fransa" ideali etrafında mobilize etmesine olanak tanımıştır (Johnson 2007: 227-228).

de Gaulle'ün toplumu yönlendirici liderliğinin ve başarısının örneklerini 1958 öncesinde de görmek mümkündür. Charles de Gaulle, Fransa'nın Alman işgali altında olduğu yıllar olan 1940'larda Özgür Fransa kuvvetlerinin liderliğini üstlenerek işgale karşı direnişin sembolü olmuştur (Hoffmann and Hoffmann 1968: 850).

Mareşal Henri Philippe Pétain liderliğindeki Vichy Hükümeti'nin Almanya ile talihsiz bir ateşkes yapması üzerine,

General Charles de Gaulle Fransız halkını “Özgür Fransa” için direnişe çağıran ünlü radyo konuşmasını yapmıştır (Cowans 1991: 66). Başlangıçta *de Gaulle*’ün liderliği sorgulansa da “*ulusal bir kahraman olarak ortaya çıkması, yavaş yavaş siyasal konumunu güçlendirmiş*” ve Vichy Hükümeti’ni devirerek geçici bir hükümet kurmasına olanak tanımıştır (Cowans 1991: 67).

İşgalin sona ermesinin ve “direnişçilerin” yönetimi ele almasının ardından kurucu meclis, yeni bir anayasa ve sistem çalışmasına başlamıştır. *de Gaulle*’ün başkanlık sistemi ısrarına rağmen yalnızca 1875 Anayasası ile devam edilemeyeceği ve parlamentonun güçlendirilmesi gerektiği görüşlerinde birleşmiş ve yeni bir anayasa ile Dördüncü Cumhuriyet kurulmuştur (Cowans 1991: 68).

Ancak *de Gaulle*’ün de o yıllarda belirttiği gibi hem Üçüncü hem de Dördüncü Cumhuriyet’in temel sorunu politika üretiminde yaşanan yavaşlık ve vizyonsuzluktur. Fransız kolonilerinde patlak veren krizlere çözüm üretilememesi de bu gerçeği ortaya koymuştur (Smith 1974: 218). Parlamenter sistemin zayıflığı, uzlaşmaz siyasal partiler ve özellikle Cezayir krizinin ortaya çıkardığı kaotik durum ülkeyi iç savaşın eşiğine getirmiştir. Fransa, sistemin neden olduğu bu kargaşadan diğerlerinde de olduğu gibi General *de Gaulle*’ün liderliğinde kurtulmuştur (Gaffney 2010: 11).

Yaşanan bu durum, *de Gaulle*’ün sistemle ilgili görüşlerinin haklı olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Neticesinde 1958 yılında referandumla yeni bir anayasa ve hükümet sistemi meydana getirilmiştir. Yeni sistemle başbakan hem devlet başkanına hem de meclise karşı sorumlu tutulmuştur (Gaffney 2003: 689). Ayrıca 1958 Anayasası iki başlı yürütmeyi ön görmüş ve devlet

başkanına da yürütmeye yönelik yetkiler vermiştir (Andrews and Michael 2006: 446).

Cumhurbaşkanı ve Başbakanın eş-güdüm halinde yürütme gücünü paylaştığı bu yeni sistem, daha sonra *de Gaulle*'ün sahip olduğu güçlü siyasi karakterden dolayı Cumhurbaşkanının lehine doğru evrilmiştir (Elgie 1999a: 71). Charles de Gaulle dönüştürücü liderliğinin bir başarısı olarak elde ettiği bu fiili durumu, 1958 Anayasası'nda gerçekleştirilen ve Cumhurbaşkanının doğrudan seçimle göreve gelmesini düzenleyen 1962 yılındaki değişiklikle iyice sağlamlaştırmıştır (Andrews and Michael 2006: 453).

de Gaulle'ün devlet yönetimi hakkındaki görüşünü “*güçlü bir siyasal yürütmenin güçlü bir devleti doğuracağı*” şeklinde özetlemek mümkündür. 1958 Fransız Anayasası'nda ve 1962 yılında gerçekleşen anayasa değişikliğinde de bu anlayışın hâkim olduğu söylenebilir. Bu durum sadece anayasal düzlemde değil pratik siyasette de açık bir şekilde görülmektedir. Charles de Gaulle, siyasal konuları sık sık toplumun onayına sunmakta ve sahip olduğu liderlik vasıflarının avantajları sayesinde diğer politikacılara karşı elini güçlendirebilmektedir (Gaffney 2003: 689). Böylece 1958 yılında Beşinci Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte başlayan süreç, kişi merkezli güçlü bir devlet başkanının olduğu Yarı-Başkanlık sistemine doğru evrilmiştir (Gaffney 2010: 6).

Charles de Gaulle örneği dönüştürücü idealleri olan bir liderin sahip olduğu karizmatik özelliklerin de yardımıyla toplumu motive ederek, idealleri doğrultusunda nasıl yönlendirebileceğini göstermektedir. Bu tür başarıların olabilmesi için liderin kişisel özelliklerinin ve başarılarının yanında bir idealinin ve

bu ideal etrafında toplumu/kurumları dönüştürebilme iradesinin olması gerekmektedir.

3.3. Başkan mı? Başbakan mı? : Vladimir Putin

Vladimir Putin siyasi liderlik konusunda oldukça farklı bir konumda yer almaktadır. Onun konumu ve gücü ne sadece kişisel özelliklerinden ne de kurumsal gerekliliklerden meydana gelmektedir. Putin'in Rus siyasetindeki güçlü konumunun her iki unsurun reel politikte sentezlenmesi sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir.

Putin'in etkin siyasi bir aktör olarak ortaya çıkışı selefi Boris Yeltsin ile yakınlaşmasıyla ve Çeçenistan'da ortaya çıkan ayaklanmayı kontrol altına almasıyla gerçekleşmiştir (Hass 2006: 1129). Diğer liderlerle karşılaştırıldığında Putin'in belli bir ideolojik kalıbın veya imajın içerisine girmeyip ülkenin çıkarı doğrultusunda pratik çözümler üreten bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir (Hill and Gaddy 2013: 213). Güçlü ve çözüm üreten imajıyla birlikte Yeltsin'e olan yakınlığından dolayı önce başbakan olan Putin, daha sonra Yeltsin'in Putin lehine istifa etmesiyle seçimler yapılana kadar devlet başkanı olmuştur (Lu 2015: 6).

Vladimir Putin, *de Gaulle*'ün aksine seçkin ve Obama'nın aksineyse eğitilmiş değil, sıradan bir ailenin çocuğu olarak Sovyet Rusya'sının Leningrad şehrinde dünyaya gelmiş ve gençliğini bu şehirde geçirmiştir. Daha sonra Leningrad Devlet Üniversitesi'nde hukuk eğitimini tamamlayıp Rus İstihbarat Servisi'nde (KGB) çalışmaya başlayan Putin, Doğu Almanya'da belli bir süre aktif görevde bulunmuştur (Sakwa 2008: 1). Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla başlayan dağılma süreci sonrasında Rusya'ya geri dönmüş ve Leningrad Üniversitesi'nde Prof. Anatoly

Sobchak ile çalışmaya başlamıştır. 1991 yılında Sobchak'un St. Petersburg belediye seçimlerine katılması ve seçilmesinin ardından, Putin de belediyenin dış ilişkiler komitesinde görev almış ve KGB'den istifa ederek siyasi yaşama geçiş yapmıştır (Hill and Gaddy 2013: 2).

Asistanlığını yaptığı Sobchak'un ikinci kez seçilememesinin ardından, yeni başkan Vladimir Yakovlev'in çalışma teklifini reddetmiş ve akademik kariyerine devam etmiştir. 1997 yılında ise, doğal kaynak kullanımının geliştirilmesi ve yönetimiyle ilgili doktora tezi hazırlayarak doktor unvanı almıştır (Sakwa 2008: 12). Putin'in Moskova yönetiminde görev alması ise, elde etmiş olduğu başarılar ve göstermiş olduğu sakat neticesinde gerçekleşmiştir. Tüm bunların neticesinde Moskovada çeşitli üst düzey görevler aldıktan sonra Federal Güvenlik Servisi'nin (FSB) başına getirilmiştir (Sakwa 2008: 14).

Putin'in FSB'nin başına getirilmesi, başkanlığa giden yolda bir dönem noktası sayılabilir. Rusya Federasyonu'nun alt otoriteleriyle arasındaki ilişkilerinin belirsizliği ve zayıf merkezi yönetim (Worth 2009: 57), Müslüman nüfusun ve Rus karşıtlığının yoğun olduğu Çeçenistan'da ayrılıkçı girişimlerin çıkmasına neden olmuştur. Yeltsin yönetiminin bu ayaklanmaya şiddetle karşılık vermesi, insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği yönünde hem içeride hem de dışarıda eleştirilerin yükselmesine neden olmuştur (Shields 2007: 65). Çeçenistan'daki ayaklanma 1950'lilerin Fransa'sının yaşamış olduğu Cezayir krizine paralel bir kargaşa ortamını doğurmuştur. *de Gaulle*'ün Cezayir krizini çözüme kavuşturmasına benzer şekilde Putin de kısır döngü haline gelen Çeçenistan ayaklanmasını proaktif bir politikayla kontrol altına almıştır. Bu yönüyle Vladimir Putin ve

Charles de Gaulle birbirlerine benzetilmektedir. (Evangelista 2005: 361).

Putin'in özellikle Çeçenistan'da göstermiş olduğu başarı ve Yeltsin'e olan bağlılığı siyasi kadrolarda kısa sürede yükselmesini ve toplum nezdinde saygınlığının artmasını sağlamıştır (Hass 2006: 1129). Yeltsin, sağlık problemlerinin artması ve siyasi gücünü giderek kaybetmesinden dolayı Putin'i başbakan olarak atamış, kısa bir süre sonra da istifa ederek devlet başkanı olabilmesine imkân tanımıştır. Putin'i halef olarak seçmesinde sadakatine güvenmesi ve toplumda sahip olduğu imaj önemli rol oynamıştır (Sakwa 2008b: 880; Shields 2007: 68). Ayrıca pazar ekonomisine ve Rusya'nın bütünlüğüne önem vermesinin yanında "*geleneksel Rus değerleri olan vatanseverlik, büyük Rusya, devletçilik, sosyal dayanışma ve hepsinin üstünde güçlü bir devlet*" (Sakwa 2008b: 881) ideallerini benimsemesi de Putin'in devlet başkanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Batıda ve birçok batılı siyasetçinin gözünde açık ve dürüst olarak görülen Putin, Yeltsin dönemindeki siyasi kaosu sonlandıran lider olarak kabul edilmiştir (Herpen 2013: 1). Özellikle ekonominin iyileştirilmesi için gerekli kalkıncı reformların hayata geçirilmesiyle önceki dönemlere göre toplumun refah düzeyi artmıştır. Bu durum Putin'in meşruiyetini pekiştirerek, 'geleneklere bağlı' ve ilerlemeci bir liderlik profili oluşturmasına katkı sağlamıştır (Worth 2009: 53).

Putin sahip olduğu itibar sayesinde anayasal zorunluluktan dolayı devlet başkanlığından ayrılıp başbakan olmasına rağmen hem iç hem de dış temsilde ve siyasal yürütmenin gerçekleştirilmesinde başat rol oynamaya devam etmiştir (Elgie 2014: 477). Dmitry Medvedev'in Putin ile yer değiştirmesine karşın prosedürel bir takım uygulamaların dışında pratik siyasette

herhangi bir farklılığın oluşmamasını Putin'in siyasi gücüne bağlayanlar olduğu gibi, bu durumu her iki yürütme organının aynı siyasi programı icra ettiği bir sistem olarak görenler de mevcuttur (Stoner-Weiss 2008: 315).

Yukarıda bahsedilen ikinci durum tandemoloji (tandem: iki kişilik bisiklet) şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Kavramın çağrışımından da anlaşılacağı üzere bisiklette iki kişi (devlet başkanı-başbakan) olsa da tek bir direksiyon ve istikamet (devlet politikası) mevcuttur (Roxburgh 2012: 296). Bununla beraber bisikletin hangi yönde devam edeceği direksiyonu kullanan kişinin inisiyatifindedir. Tek bir devlet politikasının olmadığı bir durum düşünüldüğünde yer değiştirmelerin aynı zamanda istikamet değişimlerine de neden olacağı söylenebilir. Nitekim Medvedev, sivil ve ekonomik özgürlüklerin geliştirilmesi gerektiği fikrine sahip biri olarak Putin'den daha liberal bir çizgidedir ve bu açıdan farklı politik görüşlere sahip oldukları ifade edilebilir. Güney Osetya müdahalesi ise, bizlere yönü belirleyen kişinin Putin olduğunu açıkça göstermiştir (Stoner-Weiss, 2008).

Medvedev hem başbakanlığı hem de başkanlığı döneminde Putin'in politikaları doğrultusunda hareket etmiş veya etmek zorunda kalmıştır. Putin, üçüncü defa başkan seçilmesine engel teşkil eden anayasa maddesini değiştirmek yerine uzun yıllar beraber çalıştığı ve güvendiği Medvedev'i aday göstermeyi uygun görmüştür (Schneider 2009: 220). Putin'in başkanlıktan çekilmesine karşın gücü muhafaza edebilmesini yalnızca Medvedev ile olan kişisel ilişkisine bağlamak doğru olmayacaktır. Başbakan olması nedeniyle kendisine bağlı siyasi kurumların yanında hem çoğunluk partisinin başkanı olması hem adalet bakanı hariç diğer tüm bakanların Putin'e yakın kişilerden olması hem de yüksek halk desteğine sahip olması Putin'in

elini Medvedev'e karşı güçlendiren unsurlar arasında sayılabilir (Schneider 2009: 221).

Vladimir Putin'in yukarıda ifade edildiği üzere özellikle batıda sahip olduğu olumlu imaj, son dönemlerde yavaş yavaş sorgulanmaya başlanmıştır. Medyaya uyguladığı sansür ve birçok televizyon kanalının da taraftarları tarafından satın alınması özellikle eleştiri konusu olmuştur (Shields 2007: 90). Yapılan eleştiriler arasında demokratik değerlerden giderek uzlaştığı, iktidarı merkezileştirerek bölgesel otokratik bir güç oluşturduğu yer almaktadır (Herpen 2013: 1; Rivera and Rivera 2009: 602).

Yapılan bu eleştirilerin yanında gücün kişiselleşmesinin Putin veya Yeltsin ile sistemleşmediğini, Stalin döneminde bu sistemin inşa edildiği görüşü de mevcuttur. Ayrıca Putin'in son dönem politikaları, değişen küresel gerçeklik karşısında genetik kodların korunması için "kişiselleşmiş güç sisteminin" politik elitlerce uyumlaştırılması şeklinde de tanımlanmaktadır (Shevtsova 2012: 209-210). Kısacası Putin'in siyasi liderliği toplumsal ve siyasal değerlerle uyumlu fakat daha çok çözüm odaklı bir nitelik taşımaktadır. Bunun yanında siyasi geleneğin de etkisiyle Putin gibi güçlü liderlik özelliklerine sahip bireylerin yürütme erkini kişiselleştirebildikleri söylenebilir (Elgie 2014: 477).

3.4. Parlamenter Sistem Başkanlık Sistemine Dönüştürülür mü? : Recep Tayyip Erdoğan

Recep Tayyip Erdoğan'ın gençlik yıllarından itibaren aktif siyasetle ilgilendiği bilinmektedir. Beyoğlu Gençlik Kolları Başkanlığı ile başlayan bu süreç üniversite yıllarında katıldığı siyasi eylemlerden, Cumhurbaşkanlığına kadar gelişerek devam etmiştir. Erdoğan'ın, aktif siyasette edindiği tecrübelerin yanında İmam-Hatip okuduğu için hitabetinin ve gençlik yıllarında profesyonel futbol oynadığı için de ekip çalışmasının, liderliğinin gelişmesinde etkili olduğu söylenmektedir (Lashnits 2005: 56-57).

Görener ve Ucal'ın (2011) ampirik çalışması da bizlere Erdoğan'ın liderliği konusunda oldukça önemli veriler sunmaktadır. Hükümet politikalarının doğru analiz edilebilmesi için Erdoğan'ın kişiliğinin ve liderlik şeklinin doğru tespit edilmesi gerektiğini ifade eden çalışmada, gelişen iletişim imkânlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasal partilerdeki *başkanlıklaşma* (*presidentialization argument*) eğilimine atıfta bulunmaktadır (Webb, Poguntke, and Kolodny 2012: 80). Bu durumu partinin ve dolayısıyla da hükümetin *kişiselleşmesi ve kişisel yönetim* şeklinde tanımlayıp “oligarşinin tunç kanunu” teorisi etrafında açıklayanlar da vardır (Lancaster, 2014).

Görener ve Ural'ın çalışmasına dönülecek olursa, elde edilen veriler ışığında yazarlar Erdoğan'ın; olayları kontrol edebileceğine inanma, karşılaşılan problemleri hızlıca çözebilme, karar-alma süreçlerini merkezileştirme, dünyayı dost-düşman veya silah-beyaz şeklinde görme eğiliminde olduğu sonucuna varmışlardır (Görener and Ucal 2011: 367). Erdoğan'ın, tespit edilen bu kişisel özelliklerini belirgin ve küresel ölçekte ilk kez Dünya Ekonomik Forumu'nda Simon Peres ile yaşadıkları “One

Minute” olayında gösterdiği söylenebilir. Petrol zengini diğer Müslüman ülkelerin aksine nispeten kendi kısıtlı imkânları ile ülke ekonomisini kısa sürede ilerletmeyi başaran Erdoğan, hem kendi ülkesinde hem de Müslüman ülkelerde olumlu bir imaj oluşturmayı başarmıştır. Bu duruma kültürel, tarihsel ve dini bağları olduğu ülkelerin sorunlarına da eğilmesi eklenince Ortadoğu bölgesinin lideri konumuna gelmiştir (Kayadibi, 2012).

Ayrıca Erdoğan’ın, 15 Temmuz 2016 tarihinde Fetullahçı Terör Örgütü’nün (FETÖ) darbe girişimine karşı gösterdiği tutum liderlik vasfına verilebilecek bir diğer örnektir. Erdoğan’ın demokrasiye sahip çıkmaya yönelik daveti, toplumun oldukça önemli bir kesimini harekete geçirmiş ve böylece belirli bir amaç doğrultusunda motive edilen halk, darbe girişimi başarısızlığa uğratmıştır (AA, 2017: 153).

Erdoğan’ın hem içeride hem de dışarıda gerçekleştirmiş olduğu veya gerçekleştirmeyi arzuladığı politikaları incelediğimizde liderlik başlığı altında yer alan Dönüşümcü lider özellikleri gösterdiği söylenebilir. Başbakanlığı döneminde hayata geçirmiş olduğu kalıcı reformların yanında özellikle Cumhurbaşkanlığı’nın doğrudan halk tarafından seçilmesine imkân tanıyan 2007 anayasa değişikliği ve 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi hükümet sisteminin değişmesi yönünde atılmış oldukça radikal adımlar olarak değerlendirilebilir (Yeşilada 2016: 24).

1982 Anayasası’nda gerçekleşen değişikliklerin ayrıntılarına girmeden önce değişiklikler öncesi Cumhurbaşkanının yürütmeye dair yetkilerinden bahsetmekte yarar var. 1982 Anayasası’nın 8. maddesi yürütmeyi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu olmak üzere ikili bir yapıda ön görmüştür (TBMM, 1982). İki başlı veya daha doğru bir ifade ile iki kanatlı (Uluşahin 2011: 32) yürütmenin parlamenter sistemlerin ayırt edici bir özelliği

olduğu, devlet başkanının ise, yürütmede sembolik bir görev üstlendiği daha önce belirtilmişti (Hague and Harrop 2004: 275). Ancak 1982 Anayasası, oluşturulma sürecinde gerçekleşen tartışmaların da neticesinde Cumhurbaşkanına sembolik olmaktan öte maddi bir takım yetkiler tanımıştır (Kahraman 2007: 152; Şahin 2015: 61)

1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanı'nın yürütmeye dair yetkilerinin sayıldığı 104. maddesinde üst düzey yöneticilerin atanmasından bakanlar kurulunu başkanlığında toplantıya çağdırmaya karar birçok önemli yürütme görevi sayılmıştır (Kahraman 2007: 152; TBMM 1982). Uluşahin'in de vurguladığı üzere 1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanına tanınan tek taraflı işlemler de dâhil geniş yürütme yetkisi, vatana ihanet dışında kalan tüm suçlamalara karşı sorumsuz kılınmasıyla birleşince parlamentarizmin özüne aykırı bir durum ortaya çıkarmıştır (Uluşahin 2011: 32). Anlaşılacağı üzere 1982 Anayasası, 2007 yılında gerçekleşen değişikliklerin öncesinde de saf parlamentarizmden uzak, yarı-başkanlık sistemine yakın bir yapı arz ettiği söylenebilir (Kahraman 2007: 156).

Parlamente sistemin bir gereği olarak yürütmede yer alan devlet başkanının sembolik düzeyde kalması için doğrudan seçim yönteminden kaçınılmaktadır. Aksi halde doğrudan seçimle gelen devlet başkanı, seçmenlerin yüzde ellisinden bir fazla oyla seçildiğinden başbakanı daha güçlü konuma gelecektir (Kamalak, Gül, and Gül 2015: 133-134). Kaçınılması gerektiği dile getirilen bu durum, Erdoğan'ın 2003 yılındaki söylemiyle başlayıp 2011 genel seçimlerinin ardından hız kazanmış (Özsoy Boyunsuz 2016: 69) ve anayasanın değiştirilmesi yönünde yapılan 16 Nisan referandumu ile de sonuçlanmıştır (YSK, 2017).

Başkanlık tartışmalarında dönüm noktası diyebileceğimiz girişim 2007 yılında görev süresi dolan 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in yerine yeni bir Cumhurbaşkanının seçilmek istenmesiyle başlamıştır. 1982 Anayasası'nın getirmiş olduğu iki başlı yürütmeden dolayı sembolik bir seçim şeklinde yürütülmesi gereken Cumhurbaşkanlığı seçimi siyasi krizlerin doğmasına neden olmuştur (Uluşahin, 2011: 34). Cumhuriyet Mitinglerinden Genelkurmay Başkanlığı'nın, e-muhtıra olarak adlandırılan 27 Nisan 2007 tarihli basın açıklamasına kadar AK Parti hükümetine ve aday gösterilen Abdullah Gül'e karşı pek çok muhalif girişimlerde bulunulmuştur. Muhalif hareketlerin sonuncusunu ise, toplantı yeter sayısı tartışmaları oluşturmuştur (Erat 2015: 344).

Eroğul'un ifade ettiği gibi siyasi nedenlerle ve tamamen anayasaya aykırı bir şekilde Sabih Kanadoğlu'nun başını çektığı hukukçu, yazar ve siyasetçilerden oluşan muhalif bir grubun, toplantı yeter sayısı üzerinden başlattığı siyasal kampanya neticesinde Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesi engellenmiştir (Eroğul, 2007). Türk siyasi hayatına "367 Krizi" olarak geçen bu çıkmazın ardından hükümet çözüm üretmek ve bu tür problemlerle tekrar karşılaşmamak adına anayasa ve yasa değişikliğine gitmiştir (Yavuz 2008: 1175).

Toplantı yeter sayısının üye tamsayısının üçte birine düşürülmesi ve milletvekili genel seçimlerinin dört yıla indirilmesi makul değişiklikler olarak görülürken, Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi başta olmak üzere diğer düzenlemelerin siyasal alanda büyük dönüşümleri beraberinde getireceği ifade edilmiştir (Eroğul 2007: 174). Parlamenter sistemde siyasi meşruiyete meclis sahiptir. Meclis sahip olduğu meşruiyetle bakanlar kurulunu seçme ve denetleme yetkisine

sahiptir. Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ise, 1982 Anayasası'nın oluşturduğu yürütme yönünden hâlihazırda güçlü Cumhurbaşkanını, meşruiyet açısından da güçlendirmiş ve iki başlı yürütmeye iki başlı meşruiyeti de eklemiştir (Uluşahin 2011: 34). Kısacası 1982 Anayasası, 2007 yılı değişikliğiyle birlikte değerlendirildiğinde mevcut hükümet sisteminin bu haliyle kalamayacağı ve köklü değişiklikler yapılması gerektiği ifade edilebilir (Eroğul 2007: 176).

“Milletimiz, 2007 Anayasa değişikliğiyle hukuki altyapısı hazırlanan, 10 Ağustos 2014 seçimiyle de fiili adımı atılan bu yeni dönemin faydasını görmüştür... Geldiğimiz noktadan geriye dönüş yoktur, bunu artık herkes kabul etmek durumundadır. Yeni Anayasanın, diğer ihtiyaçlarla birlikte, milletimizin tercihi ve onayıyla girilen bu yeni yönetim tarzının kurumsallaştırılması da sağlayacak şekilde hazırlanacağına inanıyorum (R. T. Erdoğan, 2016).” Erdoğan'ın konuyla ilgili bu açıklamasından da köklü değişimin Cumhurbaşkanının yetkilerinin kısıtlanması şeklinde geriye dönük değil, aksine başkanlık sistemine doğru olduğunu açıkça göstermiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliği, 16 Nisan 2017 tarihine kadar hem toplumsal hem yasal hem de siyasi zeminde gözle görülür bir ilerleme kaydetmiştir. Referandumdan önce seçmenin başkanlık sistemine olan desteğinin ölçüldüğü anketlerde dönemlere göre düşüşler yaşansa da genel itibarıyla desteğin arttığı görülmüştür. 2015 yılında başkanlık sistemine tüm seçmenlerin % 70'i, AK Partili seçmenin ise, % 35-40'ı karşı çıkmaktayken (Diken, 2015), bir yıl sonra bu tablo tersine dönmüştür. 2016 yılının nisan ayında yapılan ankete göre seçmenlerin % 55'i başkanlık sistemini desteklerken (Birgün, 2016) bu oran aynı yılın ekim ayında % 63'e kadar yükselmiştir (Vatan,

2016). Ancak bilindiği üzere referandumda %51,18'lik bir sonuç alınmıştır. Başkanlık sistemine olan desteğin %70'lerden %51'e kadar gerilemesinde FETÖ, PKK, Suriye krizi ve benzeri pek çok diğer sebep olmakla birlikte eyalet sistemi getirilerek başkanlık sisteminin ülkeyi böleceği yönündeki düşüncenin etkili olduğu söylenebilir.

Aynı şekilde tüm muhalefet partilerini tamamıyla bu doğrultuda ikna edebildiğini söyleyemesek de, hükümet sistemi tartışmalarının Anayasa Komisyonu'na ve oradan da Meclis'e taşındığını, geçerli oyu olarak referanduma gidildiğini söyleyebiliriz (AA, 2017b). Ana muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu, Erdoğan'ı otokratik eğilimleri olmakla suçladığından Türk tipi başkanlığa olumlu bakmasa da Amerikan tipi başkanlığa olumlu baktığını, ancak Erdoğan'ın arzusunun farklı olduğunu ifade etmiştir (Kılıçdaroğlu, 2016). Nitekim Anayasa değişikliğinin Meclis'ten geçip referandum sürecinin de başlamasıyla, temel eleştirilerini "tek adam" yönetimi etrafında şekillendirmiş, tek bir kişinin elinde yürütmenin toplanmasına karşı olduğunu ifade etmiş ve etmeye de devam etmektedir (Kılıçdaroğlu, 2017).

Başkanlık sistemi tartışmalarına CHP eski genel başkanı Deniz Baykal da katılmıştır. Baykal, CHP'nin başkanlık sistemine karşı çıkması gerektiği, ancak sistemin buna rağmen getirilmesi durumunda ise, Mitterrand örneğinde olduğu gibi uygun bir adayla bu durumu lehine çevirebileceği şeklinde açıklamada bulunmuştur (Baykal, 2016). Ancak referandum sürecinin başlaması ile söylemlerini ve karşıtlığını sertleştirerek, getirilmek istenen değişikliğin aleyhinde durmaya başlamıştır (Diken, 2017).

Milliyetçi Hareket Partisi lideri Devlet Bahçeli ise, 11 Ekim 2016 tarihinde yaptığı grup toplantısında, başkanlık sistemi

tartışmalarının meclis gündemine taşınmasını istemiş ve çıkacak sonucu kabul edeceklerini ifade etmiştir (Bahçeli, 2016a). Ayrıca Bahçeli, hükümet sistemi değişikliği tartışmalarını ve bu yöndeki politikaları özetler nitelikte, Erdoğan'ın *fiili bir durum* ortaya koyduğunu söylemiştir (Bahçeli, 2016b).

Bahçeli'nin bu kararı, hükümet sistemi değişikliğinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Diğer siyasal liderlerin aksine halkın iradesinin belirleyici olmasının yolunu açan Bahçeli hem partici gelişmelerden hem de ülkenin yaşadığı gelişmelerden dolayı "hükümet sistemini değiştirmeyi" hedefleyen Anayasa değişikliğine "evet" demeyi tercih etmiş ve bu yönde referandum çalışmalarını sürdürmüştür (AA, 2017a; Birgün, 2017). Ayrıca Bahçeli başkanlık sistemini içeren anayasa değişikliğinin referandumdan geçmesiyle de desteğini kesmemiştir. *Uyum yasalarının* da bir an önce meclise getirilmesini talep eden Bahçeli, makul desteğin ve katkının verileceğini beyan etmiştir (Bahçeli, 2017; T24, 2017).

Kısacası Erdoğan, *dönüşümcü liderlik* profiline gerektirdiği ikna kabiliyetini ve dönüşüm iradesini amaçladığı politikalar doğrultusunda hem yasal hem toplumsal hem de siyasal zeminde istikrarlı bir şekilde kullanmıştır. Bunlara ek olarak Erdoğan, eylemsel dönüşümlerin (*trans-action*) ötesinde, kurumsal, biçimsel ve sistemsel dönüşümleri (*trans-transformation*) amaçlayan siyasal liderlik performansı sergilemiştir.

Sonuç

Demokratik olsun veya olmasın ülkelerin hükümet sistemleri incelendiğinde, yürütme gücünü kullanan kurum veya kişilere göre bir ayırım yapıldığını görmekteyiz. “Kim yetkili/sorumlu?” sorusuna verilen yanıtlar kral, başkan, başbakan, bakanlar gibi çeşitlilik arz etmektedir. Ancak hepsine bir bütün olarak baktığımızda hükümet sistemlerinin, yetki veya gücü değişmekle birlikte nihayetinde bireyin liderliğinde vücut bulunduğu görmekteyiz. Devletin üst düzey politikalarının belirlendiği kurumlar olmasından dolayı bu sonucun kaçınılmaz olduğu anlaşılacaktır.

Lider ve liderlik ağırlıklı olarak işletme biliminin inceleme konusunu oluşturmaktadır. Doğal olarak da literatür bu doğrultuda gelişmiştir. Ancak ilerleyen teknoloji ve bu sayede medyanın öneminin artması günümüzde hükümet sistemleri denilince akla bir liderin gelmesi sonucunu doğurmuş ve liderlik tartışmaları siyasal alana ve özelden de hükümet sistemlerine sıçramıştır. Özellikle başkanlık sisteminde yürütme bir başkanın kişiliği yani liderliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum bakanlar kurulunun kolektif olarak yürütmeyi icra ettiği parlamentarizmde de görülmeye başlamıştır.

Medyanın sosyal ve siyasal yaşamımızda daha fazla yer işgal etmesiyle hükümet adına açıklama yapan, politikaları savunan, seçim kampanyalarını yürüten ve ülkeyi uluslararası toplantılarda temsil eden başbakan giderek güçlenmiştir. Seçimli monarşi veya başkanlaşma eğilimi olarak teorikleşen bu durum günümüzün inkâr edilemez bir gerçekliğini temsil etmektedir.

Yeni kurulan demokrasilerin parlamentarizmden çok yarı-başkanlık veya başkanlık sistemini tercih etmeleri bu

eğilimin bir göstergesidir. Toplumsal uzlaşının sağlanamadığı fakat ekonomik ve toplumsal ilerleme için gerekli adımların hızlıca atılması gereken ülkelerde yürütme tek bir elde toplanmıştır. Demokratik değerlerle ne denli uyumlu olduğu tartışılrsa da kalkınma için özellikle post-kolonyal ve post-Leninist ülkelerde oldukça yaygın bir uygulama olduğunu görmekteyiz.

Bu çalışmada liderlik kavramları teorik zeminde tartışılmakla kalmamış, Barack Obama, Charles de Gaulle, Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan özelinde liderlerin fonksiyonları da masaya yatırılmıştır. Liderliğin kurumsal bir çıktı olduğunu savunanların örnek olarak verdiği Amerikan başkanlık sistemi, Obama'nın başkanlık dönemleri etrafında incelenmiştir. Obama'nın, Amerikan sisteminin hem göreve geliş hem de görev süresince kişiyi kurumsal bir sonuç olarak lider olmaya ittiğini savunan bu görüşün aksine, belli bir karizmaya sahip olmasına karşın Başkanlık sisteminin gerektirdiği liderliği gerçekleştiremediği görülmüştür.

Charles de Gaulle, Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan'ın ise, sahip oldukları vasıflar dolayısıyla kurumsal bir oluşum olmamasına rağmen etkin bir siyasi liderlik gösterdikleri tespit edilmiştir. Obama ve diğerleri arasında oluşan bu farklılığın temel nedeni diğer liderlerin belli bir ideal veya misyon doğrultusunda kendilerini ve takipçilerini motive edebilmesidir. Dikkat edilecek olursa Obama dışındaki liderlerin, kurumsal yapının aynı olmasına karşın ondan daha etkin siyasi sonuçlar aldığı görülecektir.

Vladimir Putin'in siyasi liderliği ise, dönüştürücü liderlik sınıflandırması içine dâhil edilebilir. Bu tür liderlerin reformist kişilikleri ön plandadır. Ancak dönüştürücü liderlik türü kalıcı sistemsel veya kurumsal dönüşümleri gerçekleştirmekten

uzaktırlar. Kişinin elde etmiş olduğu meşruiyeti belli reformları gerçekleştirmek için kullanmaktadırlar. Charles de Gaulle ve Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik türü ise, dönüşümcü liderlik olarak tanımlanmaktadır.

Dönüşümcü liderler, dönüştürücü liderlerin aksine kalıcı kurumsal değişimleri hedeflemektedirler. Bir diğer farklılaşan nokta ise, kendilerini motive eden ideallerini toplumun geniş tabanına da kabul ettirebilmeleri ve toplumu kendileriyle beraber bu ideal doğrultusunda hareket ettirebilmeleridir. *de Gaulle*'ün "Fransa, Fransızlarındır" sözü ile Erdoğan'ın "Söz Milletindir" sözü referans noktalarının toplum olduğunu açıkça göstermektedir.

de Gaulle ve Erdoğan'ın dönüşümcü liderlik özelliklerine en büyük örnek ülkelerindeki hükümet sistemi üzerinde gerçekleştirmek istedikleri sistem değişimi gösterilebilir. *de Gaulle*'ün toplumun desteğini de arkasına alarak yapmış olduğu anayasal değişimler Fransa'da yarı-başkanlık sisteminin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Erdoğan'ın 2007 yılında gerçekleştirdiği anayasa değişikliği de hükümet sisteminin değiştirilmesi yönündeki ilk adımı oluşturmaktadır. Erdoğan'ın sahip olduğu karizma ve dönüşümcü liderlik vasıfları nedeniyle başkanlık sistemi doğrultusunda gelişmelerin ilerlediğini ve 16 Nisan 2017 tarihinde de resmileştiğini söyleyebiliriz. Bu çerçevede, Türkiye'de yürütülmüş olan Başkanlık ve Yarı-Başkanlık tartışmalarının, Erdoğan'ın karakteri ve liderlik özellikleriyle birlikte okunması daha doğru tespitler yapılması açısından oldukça önemlidir.

Kaynakça

- AA. (2017a). MHP Genel Başkanı Bahçeli: MHP isabetli kararın aynısını referandumda da ortaya koyacak. Retrieved April 8, 2017, from <http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/mhp-genel-baskani-bahceli-mhp-isabetli-kararin-aynisini-referandumda-da-ortaya-koyacak/732504>
- AA. (2017b). Referanduma sunulacak anayasa değişikliği Resmi Gazete’de yayımlandı. Retrieved April 8, 2017, from <http://aa.com.tr/tr/politika/referanduma-sunulacak-anayasa-degisikligi-resmi-gazetede/747913>
- AA. (2017c). *Yıllık 2016*. (N. Bilen, Ed.). Ankara: Anadolu Ajansı.
- Acherman, M. C. (2008). “Hope” or “Joke”? No, Thanks!: Obama as “The Joker” in American Visual Culture. *International Journal of Zizek Studies*, 6(3), 1–22.
- Alkın, M. C. (2006). *Liderlik Özellik ve Davranışlarının Belirlenmesi ve Konuyla İlgili Olarak Yapılan Bir Araştırma*. Trakya Üniversitesi.
- Amerikan Gündemi. (2015). ABD’nin gözü, Obamacare’in kaderini belirleyecek Yüksek Mahkeme kararında. Retrieved October 23, 2016, from <http://amerikabulteni.com/2015/03/04/abdinin-gozu-obamacarein-kaderini-belirleyecek-yuksek-mahkeme-kararinda/>
- Andrews, W. G., & Michael, T. (2006). Republic of France. In N. Schlager, J. Weisblatt, & O. J. Pérez (Eds.), *World Encyclopedia of Political Systems and Parties* (Fourth, pp. 445–463). New York: Facts On File.
- Avolio, B. J. (2004). Transformational and Transactional Leadership. In *Encyclopedia of Leadership* (pp. 1558–1565). SAGE Publications.
- Bahçeli, D. (2016a). Bahçeli’den başkanlık sistemine yeşil ışık. Retrieved October 14, 2016, from http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/613892/Bahceli_den_baskanlik_sistemine_yesil_isk.html
- Bahçeli, D. (2016b). Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli’nin TBMM Grup Toplantısında Yaptıkları Konuşma: 11 Ekim 2016. Retrieved October 14, 2016, from http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/4136/mhp/BMM_Grup_Toplantisi_Konusmasi.html

- Bahçeli, D. (2017). Uyum Yasaları Bir An Evvel Çıkarılmalı. Retrieved October 22, 2017, from <https://www.haberler.com/uyum-yasalar-bir-an-evvel-cikarilmali-9990972-haberi/>
- Bakan, İ., & Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik “Türleri” ve “Güç Kaynakları”na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 7384.
- Baker, P., & Shear, M. (2013, June 16). Obama to “Put Everything I’ve Got’ Into Gun Control. *The New York Times*. New York.
- Barnett, R. E., Adler, J. H., Bernstein, D. E., Kerr, O. S., Kopel, D. B., Somin, I., & Burrus, T. (2013). *A Conspiracy Against Obamacare*. New York: Palgrave Macmillan.
- Baykal, D. (2016). Deniz Baykal’dan “başkanlık sistemi” açıklaması. Retrieved October 28, 2016, from <http://www.ntv.com.tr/turkiye/deniz-baykaldan-baskanlik-sistemi-aciklamasi,16rfpWb7Z0aeB-sRcbHq4Mw>
- BBC. (2014). ABD’de Obama’nın sağlık reformu yürürlükte. Retrieved October 23, 2016, from http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140101_obama_saglik_reformu
- BBC. (2016). Clinton: Umarım Trump tüm ABD’liler için iyi bir başkan olur. Retrieved April 8, 2017, from <http://www.bbc.com/turkce/live/haberler-dunya-37916989>
- BBC. (2017). ABD’de sağlık reformu oylaması ertelendi, Trump derhal oylama istedi. Retrieved April 8, 2017, from <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39377343>
- Bell, D. (2014). Political Science. In R. A. W. Rhodes & P. ’t Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 87–100). New York: Oxford University Press.
- Birgün. (2016). Gezici Araştırma: Başkanlık sistemine destek artıyor. Retrieved October 28, 2016, from <http://www.birgun.net/haber-detay/gezici-arastirma-baskanlik-sistemine-destek-artiyor-110100.html>
- Birgün. (2017). Devlet Bahçeli’den referandum açıklaması. Retrieved April 8, 2017, from <http://www.birgun.net/haber-detay/devlet-bahceli-den-referandum-aciklamasi-144656.html>

- Blick, A., & Jones, G. W. (2014). The Contingencies of Prime-Ministerial Power in the UK. In R. A. W. Rhodes & P. 't Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 503–516). New York: Oxford University Press.
- Blondel, J., & Thiébault, J.-L. (2010). *Political leadership, parties and citizens: the personalisation of leadership*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Brennan, G., & Brooks, M. (2014). Rational Choice Approaches to Leadership. In R. A. W. Rhodes & P. 't Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 161–175). New York: Oxford University Press.
- Brown, L. M. (2013). Playing for History: The Reelection Leadership Choices of Presidents William J. Clinton and George W. Bush. In J. R. Azari, L. M. Brown, & Z. G. Nwokora (Eds.), *The presidential leadership dilemma : between the Constitution and a political party* (pp. 61–88). New York: State University of New York Press.
- Calmes, J. (2009, June 26). Obama and Congress Clash on How to Pay for Health Care. *The New York Times*. Retrieved from http://www.nytimes.com/2009/06/26/business/26cost.html?_r=1&emc=eta1&pagewanted=print
- Cheibub, J. A. (2007). *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Coglianesse, C. (2009). The Transparency President? The Obama Administration and Open Government. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 22(4), 529–544.
- Cowans, J. (1991). French Public Opinion and the Founding of the Fourth Republic. *French Historical Studies*, 17(1), 62–95.
- Çöpoğlu, M. (2015). Belediyelerde İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 10(1), 163–182.
- Demir, B., & Düşün, Z. D. (2015). A Theoretical Approach to Power Sources and Styles of Leadership. *International Research Journal of York University*, 2(3), 245–259.

- Diken. (2015). Halkın yüzde 70'i başkanlık sistemine karşı: AKP'li-ler dahi istemiyor. Retrieved October 28, 2016, from <http://www.diken.com.tr/halkin-yuzde-70i-baskanlik-sistemine-karsi-akpli-ler-dahi-istemiyor/>
- Diken. (2017). "Hayır" yükseliyor' diyen Baykal, AKP'lilere seslendi: Adımı koyun, tek adam anayasası bu. Retrieved April 8, 2017, from <http://www.diken.com.tr/hayir-yukseliyor-diyen-baykal-akplilere-seslendi-tek-adam-anayasasidir-bu/>
- DiTomaso, N. (1993). Weber's Social History and Etzioni's Structural Theory of Charisma in Organizations: Implications for Thinking about Charismatic Leadership. *Leadership Quarterly*, 4(3/4), 257–275.
- Elgie, R. (1999). France. In R. Elgie (Ed.), *Semi-Presidentialism in Europe* (pp. 67–85). New York: Oxford University Press.
- Elgie, R. (2011). Semi-Presidentialism in Western Europe. In R. Elgie, S. Moestrup, & Y.-S. Wu (Eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy* (pp. 81–97). London: Palgrave Macmillan.
- Elgie, R. (2012). Political Leadership in Old and New Democracies. In L. Helms (Ed.), *Comparative Political Leadership* (pp. 272–291). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Elgie, R. (2014). Executive Leadership in Semi-Presidential Systems. In R. A. W. Rhodes & P. t Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 472–488). New York: Oxford University Press.
- Elgie, R. (2015). *Studying political leadership : foundations and contending accounts*. New York: Palgrave Macmillan.
- Eraslan, L. (2006). Liderlikte Post-Modern Bir Paradigma: Dönüşümcü Liderlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1–32.
- Erat, V. (2015). Türkiye'de Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Hükümet Sistemi Üzerine Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 325–355.
- Erdoğan, M. (1989). Başbakanlık Hükümeti mi? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 44(3), 229–247.
- Erdoğan, R. T. (2016). Başkanlık Sistemi Bizim İçin Yeni Değil, Gelenekseldir. Retrieved October 28, 2016, from <http://www.tcgb.gov.tr/haberler/410/43880/baskanlik-sistemi-bizim-icin-yeni-degil-gelenekseldir.html>

- Eroğul, C. (2007). 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Bunalımından Çıkarılabilecek Dersler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(3), 167–181.
- Espósito, L., & Finley, L. L. (2014). Beyond Gun Control: Examining Neoliberalism, Pro-gun Politics and Gun Violence in the United States. *Theory in Action*, 7(2), 74–103. <http://doi.org/10.3798/tia.1937-0237.14011>
- Evangelista, M. (2005). Is Putin the New de Gaulle ? A Comparison of the Chechen and Algerian Wars. *Post-Soviet Affairs*, 21(4), 360–377.
- Gaffney, J. (2003). The French Fifth Republic as an Opportunity Structure: A Neo-institutional and Cultural Approach to the Study of Leadership Politics. *Political Studies*, 51, 686–705.
- Gaffney, J. (2010). *Political leadership in France : from Charles de Gaulle to Nicolas Sarkozy*. London: Palgrave Macmillan.
- Gallagher, M. (1999). Republic of Ireland. In R. Elgie (Ed.), *Semi-Presidentialism in Europe* (pp. 104–123). New York: Oxford University Press.
- Glad, B. (2002). Political Leadership: Some Methodological Considerations. In L. O. Valenty & O. Feldman (Eds.), *Political leadership for the new century : personality and behavior among American leaders* (pp. 9–24). Connecticut: Praeger Publishers.
- Görener, A. Ş., & Ucal, M. Ş. (2011). The Personality and Leadership Style of Recep Tayyip Erdoğan: Implications for Turkish Foreign Policy. *Turkish Studies*, 12(3), 357–381. <http://doi.org/10.1080/14683849.2011.604216>
- Greenstein, F. I. (2002). The Qualitative Study of Presidential Personality. In L. O. Valenty & O. Feldman (Eds.), *Political leadership for the new century : personality and behavior among American leaders* (pp. 3–8). Connecticut: Praeger Publishers.
- Hague, R., & Harrop, M. (2004). *Comparative Government and Politics: An Introduction* (6th ed.). New York: Palgrave Macmillan.
- Hart, P. 't, & Rhodes, R. A. W. (2014). Puzzles of Political Leadership. In R. A. W. Rhodes & P. 't Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 1–22). New York: Oxford University Press.

- Hartley, J. (2014). Can Political Leadership Be Taught. In R. A. W. Rhodes & P. 't Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 673–689). New York: Oxford University Press.
- Hass, J. K. (2006). Russian Federation. In N. Schlager, J. Weisblatt, & O. J. Pérez (Eds.), *World Encyclopedia of Political Systems and Parties* (Fourth, pp. 1127–1142). New York: Facts On File.
- Hayden, C. (2011). Beyond the “Obama Effect”: Refining the Instruments of Engagement Through U.S. Public Diplomacy. *American Behavioral Scientist*, 55(6), 784–802. <http://doi.org/10.1177/0002764211400571>
- Helms, L. (2014). Institutional Analysis. In R. A. W. Rhodes & P. 't Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 195–209). New York: Oxford University Press.
- Herpen, M. H. Van. (2013). *Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hill, F., & Gaddy, C. G. (2013). *Mr. Putin: Operative in the Kremlin*. Washington: brookings institution press.
- Hoffmann, S., & Hoffmann, I. (1968). The Will to Grandeur : De Gaulle as Political Artist. *Daedalus*, 97(3), 829–887. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20023843>
- Itzhaky, H., & York, A. S. (2003). Leadership Competence and Political Control: The Influential Factors. *Journal of Community Psychology*, 31(4), 371–381. <http://doi.org/10.1002/jcop.10054>
- Jacobs, L. R., & King, D. S. (2010). Varieties of Obamism: Structure, Agency, and the Obama Presidency. *Perspectives on Politics*, 8(3), 793–802. <http://doi.org/10.1017/S1537592710002033>
- Jermier, J. M. (1993). Introduction-Charismatic Leadership: Neo-Weberian Perspectives. *Leadership Quarterly*, 4(3/4), 217–233.
- Johnson, P. (2007). A Generous Hero and a Heroic Monster: Churchill and de Gaulle. In P. Johnson (Ed.), *HEROES* (pp. 215–233). HarperCollins e-books.
- Kahraman, M. (2007). Fonksiyonları İtibariyle Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi Tartışmaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 149–166.

- Kakabadse, A. K., Kakabadse, N. K., & Myers, A. (1996). Leadership and the public sector: an internationally comparative benchmarking analysis. *Public Administration and Development*, 16, 377–396.
- Kamalak, İ., Gül, H., & Gül, S. S. (2015). Demokrasi, Siyasal Rejim ve Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Toplam ve Demokrasi*, 9(19–20), 127–148.
- Kamarck, E. (2016). *Why Presidents Fail and How They Can Succeed Again*. Washington: brookings institution press.
- Kayadibi, S. (2012). Wisdom behind the Popularity of Recep Tayyip Erdoğan's Leadership in the Muslim World. In *International Conference on Leadership & Social Change in The Muslim World: Prospects & Challenges* (pp. 225–237). Kuala Lumpur.
- Kılıçdaroğlu, K. (2016). ABD'deki gibi başkanlık sistemini getirecekseniz buyrun getirin. Retrieved October 14, 2016, from <http://odatv.com/abddeki-gibi-baskanlik-sistemini-getirecekseniz-buyrun-getirin-0706161200.html>
- Kılıçdaroğlu, K. (2017). Kılıçdaroğlu: Tek adam hata yaparsa faturayı 80 milyon öder. Retrieved April 8, 2017, from <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kilicdaroglu-tek-adam-hata-yaparsa-faturayi-80-milyon-oder>
- Knowles, E. D., Lowery, B. S., & Schaumberg, R. L. (2009). Anti-egalitarians for Obama? Group-dominance motivation and the Obama vote. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 965–969. <http://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.05.005>
- Körösényi, A. (2005). Political Representation in Leader Democracy. *Government and Opposition*, 40(3), 358–378.
- Lancaster, C. (2014). The iron law of Erdogan: the decay from intra-party democracy to personalistic rule. *Third World Quarterly*, 35(9), 1672–1690.
- Lashnits, T. (2005). *Recep Tayyip Erdoğan*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Leanne, S. (2010). *Leadership The Barack Obama Way: Lessons on Teambuilding and Creating A Winning Culture in Challenging Times*. New York: McGraw-Hill.
- Lu, S. (2015). *Vladimir Putin: Russian leader*. Minnesota: Abdo Publishing.

- Lüthy, H. (1965). De Gaulle: Pose and Policy. *Foreign Affairs*, 43(4), 561–573.
- McKay, D. (2014). Leadership and the American Presidency. In R. A. W. Rhodes & P. 't Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 439–454). New York: Oxford University Press.
- Morey, D. S., Thyne, C. L., Hayden, S. L., & Senters, M. B. (2012). Leader, Follower, or Spectator? The Role of President Obama in the Arab Spring Uprisings. *Social Science Quarterly*, 93(5), 1185–1201. <http://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2012.00911.x>
- NTV. (2016). “Obamacare”i kaldıracak yasayı veto etti. Retrieved October 23, 2016, from <http://www.ntv.com.tr/dunya/obamaca-rei-kaldiracak-yasayi-veto-etti,zveNImqKxEKOjKA8ajTHbA>
- Özkaya, M. O. (2000). *Bir Lider Olarak Vehbi Koç*. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Özsoy Boyunsuz, Ş. (2016). The AKP’S proposal for a “Turkish type of presidentialism” in comparative context. *Turkish Studies*, 17(1), 68–90. <http://doi.org/10.1080/14683849.2015.1135064>
- Painter, R. W. (2010). President Obama’s Progress In Government Ethics. *Constitutional Commentary*, 26(195), 195–213.
- Peele, G. (2012). The United Kingdom: prime ministerial leadership and the challenge of governance. In L. Helms (Ed.), *Poor Leadership and Bad Governance Reassessing Presidents and Prime Ministers in North America, Europe and Japan* (pp. 64–86). Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Peters, G., & Helms, L. (2012). Executive Leadership in Comparative Perspective: Politicians, Bureaucrats and Public Governance. In L. Helms (Ed.), *Comparative Political Leadership* (pp. 25–55). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Pfiffner, J. P. (2011). Decision Making in the Obama White House. *Presidential Studies Quarterly*, 41(2), 244–262.
- Radikal. (2012). Obama’nın “sağlık reformu” zaferi. Retrieved October 23, 2016, from <http://www.radikal.com.tr/dunya/obamanin-saglik-reformu-zaferi-1092561/>
- Rivera, D. W., & Rivera, S. W. (2009). Yeltsin, Putin, and Clinton: Presidential Leadership and Russian Democratization in Comparative Perspective. *Perspectives on Politics*, 7(3), 591–610. <http://doi.org/10.1017/S1537592709990880>

- Roxburgh, A. (2012). *The Strongman: Vladimir Putin and the Struggle for Russia*. New York: I.B. Tauris.
- Sakwa, R. (2008a). *Putin: Russia's Choice* (2nd ed.). New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Sakwa, R. (2008b). Putin's Leadership: Character and Consequences. *Europe-Asia Studies*, 60(6), 879–897. <http://doi.org/10.1080/09668130802161132>
- Sanchez, G. R., Medeiros, J., & Sanchez-youngman, S. (2011). The Impact of Health Care and Immigration Reform on Latino Support for President Obama and Congress. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 20(10), 1–20. <http://doi.org/10.1177/0739986311429427>
- Schneider, E. (2009). Split in the Russian Political Tandem Putin-Medvedev? *CAUCASIAN REVIEW OF INTERNATIONAL AFFAIRS*, 3(2), 219–226.
- Shevtsova, L. (2012). Russia under Putin: Titanic looking for its iceberg? *Communist and Post-Communist Studies*, 45, 209–216. <http://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2012.07.014>
- Shields, C. J. (2007). *Vladimir Putin*. New York: Chelsea House Publishers.
- Smith, T. (1974). The French Colonial Consensus and People's, 1946–58. *Journal of Contemporary History*, 9(4), 217–247.
- Sözcü. (2016). Obama'dan Note 7'ye gönderme. Retrieved October 23, 2016, from <http://www.sozcu.com.tr/2016/teknoloji/obamada-note-7ye-gonderme-1460513/>
- Spitzer, R. J. (2015). *Guns across America: reconciling gun rules and rights*. New York: Oxford University Press.
- Sputnik. (2017). Trump "ilk icraatim iptal etmek olacak" dediği Obamacare için harekete geçti. Retrieved April 8, 2017, from <https://tr.sputniknews.com/abd/201701211026869818-trump-ilk-icraat-iptla-obamacare-harekete-gecti/>
- Stoner-Weiss, K. (2008). It Is Still Putin's Russia. *Current History*, 107(711), 315.
- Şahin, E. (2015). 1982 Anayasasının Hazırlanış Sürecinde Başkanlık Sistemi Tartışmaları v e Yürütmenin Güçlendirilmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 43–67.

- T24. (2017). Kulis: Bahçeli ile Başbakan “CHP’nin de uyum yasaları çalışmasına katılması” konusunda hemfikir. Retrieved October 22, 2017, from <http://t24.com.tr/haber/kulis-bahceli-ile-basbakan-chpnin-de-uyum-yasalari-calismasina-katilmasi-konusunda-hemfikir,401355>
- TBMM. Türki ye Cumhuri yeti Anayasası (1982). Ankara: TBMM. Retrieved from <http://anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/1982a-nayasasi.html>
- Thurber, J. A. (2011). Changing the Way Washington Works? Assessing President Obama’s Battle with Lobbyists. *Presidential Studies Quarterly*, 41(2), 358–374.
- Uluşahin, N. (2011). Türkiye’de Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 29–38.
- Uysal-Sezer, B. (1993). Çağdaş Karizma. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), 3–20.
- Ünal, M. (2012). Bilgi Çağında Değişim ve Liderlik. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 32(1), 297–310.
- Vatan. (2016). Son ankette yüzde 63 destek! Retrieved October 28, 2016, from <http://www.gazetevatan.com/son-ankette-yuzde-63-destek--996167-gundem/>
- Wayne, S. J. (2010). Conference on American Government, Politics, and Policy. In *The Impact of Personality on Performance: Barack Obama in the Presidency* (pp. 1–14). Sharjah.
- Webb, P., Poguntke, T., & Kolodny, R. (2012). The Presidentialization of Party Leadership? Evaluating Party Leadership and Party Government in the Democratic World. In L. Helms (Ed.), *Comparative Political Leadership* (pp. 77–98). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Weisman, J. (2013, April 17). Senate Blocks Drive for Gun Control. *The New York Times*. New York.
- Weller, P. (2014). The Variability of Prime Ministers. In R. A. W. Rhodes & P. ’t Hart (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Leadership* (pp. 489–502). New York: Oxford University Press.

- Winter, D. G. (2002). Motivation and Political Leadership. In L. O. Valenty & O. Feldman (Eds.), *Political leadership for the new century : personality and behavior among American leaders* (pp. 25–48). London: Praeger Publishers.
- Worth, O. (2009). Unravelling the Putin Myth : Strong or Weak Caesar ? *Political Studies Association POLITICS*, 29(1), 53–61.
- Wright, B. E., & Pandey, S. K. (2010). Transformational Leadership in the Public Sector: Does Structure Matter? *Journal of Public Administration Research and Theory*, 20(1), 75–89. <http://doi.org/10.1093/jopart/mup003>
- Yavuz, B. (2008). 2007 Anayasa Değişikliğinin Doğurduğu Tereddütler ve Çözüm Yolları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1–2), 1173–1214.
- Yeşilada, B. A. (2016). The future of Erdoğan and the AKP. *Turkish Studies*, 17(1), 19–30. <http://doi.org/10.1080/14683849.2015.1136089>
- YSK. (2017). İl Seçim Kurulları Tarafından Gönderilen Yurt içi Seçim Çevreleri ve Ankara İl Seçim Kurulunca Gönderilen Ülkeler ve Gümrük Kapıları, Sandık Sonuçlarını Gösteren Birleştirme Tutanaqları. Retrieved October 22, 2017, from http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution_Folders/Secmen-Islemleri/Secimler/2017HO/2017HO-Ornek136.pdf